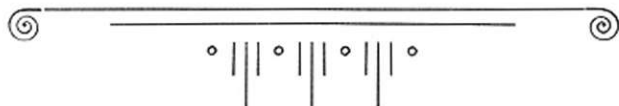

LJUBLJANSKI ZVON

Refleksi.

Umr! je utrujeni dan
in barve opojne je vdahnil nebesni višini,
ozračje drhti — sanjav polumrak —
in pesmi drhteče iz prsi kipé vijolini.

Ah dragi, živi spomini
budé se v glasovih teh;
kaj ne da, ti poješ pesem
o davno ugaslih dneh! —

In v tiste čase se potapljam ves,
ah v čase, ko smo še veseli
od greha do kesa hiteli,
a slednji, vedno slednji — bil je kës.

Glasovi trepetajo v tiho noč,
nebo posluša tvojo melodijo,
o dnevu sanja, zvezdice na njem
— blesteči se spomini — že gorijo.

P. Grošelj.

Zorica.

Spisal Samo Vasiljev.

orica zlata, Zorica mila! —

Na vedrem nočnem nebesu je zasvetila ter se nato hipno v neskončnost zopet skrila bleščeča zvezda. Zaman je zrl ob odprtem oknu sloneči osiveli davkar Rogovec v nebo. Zasvetila je in šla je in ne bode je več . . . nikdar več! Toda on je še vedno čakal in čakal, trudne vodene oči so zrle še vedno navzgor nekako upajoče ter brezmejno hrepeneče po predragem ugaslem sijaju . . . Črez kratko pa so se tiho dvignili pod nebo temni oblaki ter naglo razpeli pod srebrnotkano jasnino črn, neprosojen zastor. In moreča tema je padla na zemljo, moreča tema na davkarja. Oči njegove so se zaprle, glava je omahnila v tresoči se roki, a iz prsi so prihajali vzdihni globoki, mučni in težki — vzdihni umirajočega . . . Ah, ne bode je več! . . . nikdar več! . . .

*

Zorica zlata, Zorica mila! . . .

Ti si bila nedolžna, liliija čista in bela v vseh svojih štirinajstih letih, liliija vseskozi izza hipov, ko te je prvič poljubil beli dan. A vendar si deklica čista, nedolžna ti edina kriva, da je jel umirati tvoj dobri oče . . .

Danes zarana je bilo, ko si zaprla oni jasnomodri, neizmerno ljubki in ljubeči očesci na veke. Tedaj je tudi oledenela tvoja topla ročica v tresočih se rokah očetovih in iz nje se je izlil po žilah njegovih k srcu strupen mraz, ga zastrupil in z zastrupljenim srcem je jelo umirati življenje.

Ah Zorica, Zorica! Zakaj si morala zapreti očesci na veke?! . . .

Nato pa so prišli oni mrki možje v črnih opravah in zavili mladostno telesce, katero je naglo oblekla postarna služkinja Špela v belo obleko, v ravno tako bel, a tančičast ovoj, in odšli so ž njim v rano pomladno jutro. Na vzhodu se je ravno rdela jasna zora in vabila in zvala vesoljno stvarstvo k vstajenju in življenju; ah, vse je budila in obudila, samo nje nič več, samo nje! . . .

In položili so jo na neznamenit oder neznamne trške mrtvašnice in ob njej je zagorelo par visokih voščenk medlo in otožno, poleg dveh napol orumenelih tuj edini siromašni okras.

V mrtvašnico torej, kar takoj z doma, kar takoj iz rok ljubečega otca, v nenadni, prestrašni boli ječečega, mročega! Kleta zavratna škrlatinka, ki je oropala telesce življenja, mu je tudi zabranila počivati v domači sobici. Zaman bi bile vse prošnje, vsa prizadevanja! Hišni gospodar je imel mladoletne, še zdrave otroke, zatoorej vse zaman!

Osirotelemu Rogovcu so se na mah pobelili lasje in dolga brada, lica so mu obledela, upadla ter se prepregla z razami in gubami bolesi in život njegov se je zgrbil ter klonil k zemlji. Slaboten, sključen starček, ki pojde nemara kmalu za hčerko, ki ga že vabi zemlja v svoje naročje.

Starček — a mož je živel pravzaprav šele šestnajst let!

Da, šestnajst let! . . .

Mladost mu je minila neveselo, dolga in temna, brez svetlih žarkov, polna naporov, skrbi in bridkosti! Brez otca in majke, brez bratov in sestra, brez vseh dragih, ljubečih svojcev in prijateljev ter brez doma že izza najnežnejših let — sam, vedno sam. Le neki bogat stric v bolj daljnem sorodstvu se je tuintam malce zmenil zanj ter ga borno podpiral nekaj let do svoje smrti; nato pa je ostal osamljen na trnjevi poti. A glad mu ni vzel žilave vztrajnosti in po težkem trudu je prišel kmalu do poštenega kruha.

Toda svetli žarki, ki bi ga mogli dvigniti iz mrtvila, v katero ga je okovalo mračno samsko življenje, še dolgo, dolgo niso padli nanj. Zaživel je šele pravzaprav pred šestnajstimi leti, ko je prišel že kot star davčni kontrolor v Mirni trg, v katerem biva še sedaj. Tu v trgu je cvetla mlada, nežna Zorka, sicer ubožna hčerka samotnega, na smrt bolnega diurnista, a polna najmilejših duševnih in telesnih krasot. Tu je začutil Rogovec prvič v žitju svojem objem svetlih žarkov, ki so zmagonosno vstali izza svinčenih megel — čisti, oživljajoči, topli; začutil je neizmerno srečo, presladka vez brezmejne ljubezni ga je združila z Zorko in vzniknila je zanj doba življenja.

Ta doba pa je bila kratka. Smehljala se je le šestnajst let, kratkih kot presrečni trenotek, kot utrip v sladkem čuvstvu vzdrhtelega srca. Samo v drugem letu te jasne dobe je enkrat zagrozila noč . . . tema se je borila s svetlobo . . . solze s smehljajem . . . z radostjo bolesi. Prišel je usodni dan črnega obupa, a obenem sladko

blestečih nad: mala Zorica je odprla prvič svoji jasnomodri, globoki, ljubezni polni očesci v hipu, ko je zaprla mamica njena prav taki dve na veke. Rogovec je vil v obupu roki ter mrl nad mrtvo soprogo, a v tem mu je vzplaval zopet in zopet pogled na pisano zibko in na smehljajoče se bitje v njej in v mroče srce mu je jel liti krepilni, rešilni lek. Ta sladki, drobni obrazek . . . ti jasnomodri očesci . . . ti mali ušesci! Ah, ženka ni umrla, ona se je prerodila ter je vstajala v zibki k novemu življenju! In kadar je pritisnil novorojenčico na prsi ter potapljal žejno dušo v sinjo globino njenih očesec, pil je kar dvojno ljubav, ljubav prerojenke in še drugo novo, še nepoznano in še nežnejšo.

Detece milo, Zorica mala je ozdravljala in ozdravila tedaj bolno srce; in vstajali so zopet dnevi jasni in srečni in ona je ob dragem otcu klila, se razvijala in cvetla naglo, žlahtno, nedolžno — kot lilija na vrtni grudi. Časi življenja pa so po bliskovo hiteli in zbežali, zamorila jih je nenadna smrt in ne vrnejo se več . . . nič več . . .

Toda pač! Vračali so se in vračajo se z žarkimi smehljaji zopet in zopet že ves današnji dan — hipna fata morgana v obupno sedanjost. In osušili so bridke solze, zato pa razvneli tem strašnejšo bol: bol umirajočega, zastrupljenega srca brez edine utehe — brez solza! . . .

Ah časi! Vi ste se vračali in se vračate le še v pekočem spominul

*

Iz prsi so prihajali vzdih, globoki, mučni in težki — vzdih umirajočega. Zavest obupnotemne sedanjosti je zgrnila nanj črno senco in sklonila osivelo glavo, da je zdrknila v tresoči se roki, ki sta sloneli ob odprtem oknu; k tej zavesti pa se je dvignila sedaj kmalu nekako tolažilno druga — da umira že tudi sam . . . Bil je preverjen, da nikakor ne more preboleti krutega udarca, in čutil je določno, da mu vedno bolj pojemajo moči, da pada nanj čimdalje bolj mameča slabost . . . in da pojde že skoro za hčerko Zorico. Dasi je pa čutil že v vsem telesu težko, jedva še premagljivo onemoglost, vendar mu niso še hoteli ugasniti v trudni glavi živi spomini na smehljaje umrle sreče ter zaspati in zamreti nebrojne misli, ki so ga, vračajoč se zopet in zopet, mučile, vznemirjale ter tuintam tudi za hip tolažile že ves današnji dan — prej do večera ob odru rajnice, sedaj doma ob oknu sobice njene, iz katere so jo bili odnesli ob jutranji zori. —

Ako skoro umrje? . . . Onkraj groba mu mora vzcvesti vendar toliko večja sreča, saj se ima združiti v večnem veselju ne samo z Zorico, temveč tudi z ženko svojo! Vest njegova je lahka: živel je vedno pravično in pošteno življenje in ženka in hčerka sta bili skozi celo svoje mlado življenje angelskočisti, brezmadežni.

Vendar pa se mu je zdelo novo življenje onkraj groba nekako nedosežno in daljno in misel nanje ga je sicer tolažila, a mu ni mogla vlti popolne tolažbe . . .

Toda zakaj je padel sedaj ta strašni udarec?!

Koliko let bi še lahko živel Zorica zdrava in vesela, da je ni napadla ta kleta škrlatinka! Zaman je čuval ubožico bolj nego zenico v svojem očesu, kruta bolezen je prišla vseeno kar zahrbtno ter z neumevno naglico.

A zakaj je usmrtila ravno Zorico, zakaj žive in se zaporedoma ozdravljajo vsi drugi mladoletni bolniki in bolnice Mirnega trga, ki so tudi oboleli za isto boleznijo? Zakaj je padel ravno na njegovo hišo ta strašni udarec?! . . .

In ravno v njegovi hiši se je živelo vsekdar najkrepstnejše življenje v celem trgu! Ali nima ravno ta še toliko večje pravice do sreče?! . . .

Ob tej misli je prešnil Rogovca trpek, bolesten čut, da ni ravnalo nebo ž njim pravično. Kolikrat ga je že prešnil ta čut v teku današnjega dneva! In kakor vsakokrat je začul tudi sedaj kmalu šepetati znani blažilni glas v tem hipu neznanega mu znanca, ki ga je bil prišel tolažit v teku dneva: »Potolažite se in ne obupujte! Nebo je vzelo razcvitajočo se nežno lilijo, da ne bi nikdar očrnili nje čiste beline zli, sovražni viharji! Morda bi se bili že kmalu zbrali na jasnem obzorju! . . . Tako pa ji je bilo celo mlado življenje le sladek sen, od katerega se je poslovila s srečnim smehljajem, ki ji še vedno igra okrog ustnic!« . . .

V tem hipu mu je živo vdihnil spomin podobo ležeče Zorice s smehljajem okrog drobnih ustnic, a z zaprtimi vekami. Ustnice se pač smehljajo, toda, ali je ta lahni nasmeh okrog njih res srečen, ali ni razlita v njem neka skrivnostna boleost? Ne počivajo li okrog zaprtih očesec, nekdanjih jasnih odsevov čiste sreče in radosti, tudi neke bridke poteze, ki jih je načrtala tista boleost? — — —

A čudo . . . čudo! . . . Kaj je to?! . . .

Prihaja li sen . . . sladek sen? . . .

Glej! . . . To je nasmeh rajske radosti . . . tu ni bolesti, ni gorja! — O čudo, čudo! . . . Očesci sinji sta odprti ter se smejeta

vanj živo, veselo . . . v lici se zliva rudečica . . . vse telesce se pregiblje . . . in — sedaj je nenadno vstalo pred njim naglo in lahko . . . ah, Zorica je zdrava in živa! — In glej! že drobní proti njemu . . . v ročicah in v slamniku na glavici pa ji cveto bujni šopi zvončkov, resja, trobentic . . . Gotovo je bila v bližnjem gozdu z ljubljeno strežnico Uršo ter je nabrala pomladanskih cvetic za mamičin grob in zanj . . . In sedaj ga hoče poljubiti ter obdariti s cvetkami: ljubko napeti rdeči ustnici že vabita k poljubom . . . ročici se prožita . . . ah, sedaj, sedaj zagore poljubi . . . ah, sedaj — — —

Toda, o groza! . . . Gorje!! — — Črni možje se dvigajo po bliskovo iz kotov v sobi kakor zle, sovražne pošasti . . . v njih rokah se zvijajo bele kače in . . . glej, — že se vzpenjajo ter ovijajo okrog nje . . . gorje, . . . umore jo, zaduše jo! . . .

Rogovca je pretresel silen mráz in, ves prevzet od tajne groze in strašne slutnje, se je naglo dvignil, odprl oči, razpel roki . . . toda oči so se zagledale v prazno temino, roki zakrtili v temno praznino . . .

Črez kratko se je vzdramil iz polsna, ki ga je bil premagal ob živem spominu, in težka senca obupa se je jela zopet zgrinjati nanj . . .

Skozi odprto okno so nenadno zabrneli zamolklo, a razločno udarci daljne cerkvene ure.

Ob teh udarcih se je naenkrat zganil; zazdelo se mu je, da brne v brezkončnost. Prikradla se mu je slutnja, da je že silno pozno, in pri tem mu je bilo, kakor bi čul v zamolklih zvokih karajoče opomine na nujno, že malce zamujeno, bridko dolžnost.

Jel je počasi tavati v temini ter kriliti z rokama predse; kmalu je prilezel do vrat, otipal kljuko ter odprl.

V jedilnici, v katero je stopil sedaj, je jasno gorela svetiljka ob stropu. Svetloba ga je zaskelala v oči, da je moral pripreti trepetajoče veke; ko pa se je črez par hipov privadil žarke luči, je ugledal na mizi pod svetiljko pripravljena, še nedotaknjena jedila. Sedaj se je spomnil, da ga je klicala kuharica Špela že opetovano k večerji.

Dasi je čutil, da ima prazen želodec, vendar ni bil kar nič gladen. Duh jedil, ki je prihajal do njega, mu je sedaj celo presedal.

Ne meneč se za večerjo, je odstopical polagoma kar naravnost k stojalu, ki je stalo na levi poleg glavnih vrat jedilnice, snel ogrtač, si ga ogrnil ter segel nato še po svoj veliki črni klobuk. Pri tem se je domislil tudi male steklenice, katero je hranil v omarici ob steni tik bližnjih vrat, ter jel preudarjati, bi jo li vzel s seboj ali ne. Slednjič se je odločil ter stopil ponjo.

Predno pa jo je vtaknil v žep pri ogrtaču, je odprl zamašek ter jo nastavil za trenotek na usta. Par kapljic konjaka ga je malce okrepilo.

Ko je stopil nato nekoliko laglje v mračno prednjo sobo, v kateri je motno brlela mala obstenska svetiljka, so mu pritavali na ušesa glasni ženski vzdih; ti vzdih, prihajajoči skozi priprta vrata družinske sobice, so mu pohiteli k srcu ter vzbudili z novo silo pekočo bol.

To je ječanje bolne služkinje Urše, nekdanje dojke in pestunje Zorice! Gotovo vzdihuje sedaj po njej, po svoji ljubljenci!... Reva je zbolela tako močno brezdvomno le radi nje! Saj se ni genila od postelje ves čas, odkar je mlada sirotica obolela! Niti po dnevi niti po noči je ni hotela ostaviti, dasi je že sama hudo bolela! In vzdržala se je, dokler ni prišel oni grozni trenotek, ki ji je vzel vse moči, da se je onesveščena zgrudila na tla poleg postelje, na katero se je bila ravno prikradla zavratna smrt... Bog vedi, kako je sedaj reva?!

Nekako neodločno je krenil davkar proti družinski sobici ter odprl priprta nizka vrata na lahko na stežaj.

Ob Uršini postelji, katero je medlo obsevala deloma zapažena svetilnica, stoječa na dolgi skrinji vštric postelje ob nasprotni steni, je zdajci vstala s stola tovarišica bolničina — kuharica Špela ter pohitela k vratom.

»Kako je Urši?« jo je vprašal davkar potihoma.

»O ti moj Bog!« je zašepetala urno ona in sklenila roki kakor k molitvi. »Ali že zopet odhajate, gospod? ... Ali ste vendar kaj večerjali?«

»Kako je Urši?«

»O ti moj Bog! Gotovo niste zopet ničesar zaužili! Oh, saj pravim! Slabo vam postane, slabo! Pomislite, gospod: že ves božji dan ste malone tešč in ako vam ne bi bila prinesla opoldne, ko niste hoteli priti domov h kosilu, ono malce juhe gori k --!« ...

»Ne mučite me! Vzel sem konjak s seboj! — Ali je Urša zbujena?«

»O ti moj Bog! Zbujena, zbujena! Pa slabo ji je, gospod! Oh, da je moralo vse tako priti! Ne vem, kaj bode ž njo. Že ves čas, odkar se je prebudila — in to je že dobre četrte ure — se ji blede... Sedaj je malce utihnila. Morda ji je bolje!« ...

»Špela! Špela!« je zaklicala zdajci nenadno bolnica na glas ter se premaknila na ležišču.

Špela se je naglo obrnila in vrnila k postelji. »Le mirna bodi, Urša! Ali želiš česa?«

»Kje je — Zorica? Povej mi! Za Boga! Povej!« . . . je hitela bolnica z bolestnim, drhtečim glasom in odprla široko tope, kalne oči. Kar opazi davkarja, ki se je bil tudi približal postelji. »O gospod, gospod! Prosim vas! Za Boga! Povejte mi! — Kaj ne, da se ji ni pripetilo ni-i-č?«

»Gospodični Zorici je dobro, Urša! Pomiri se! Verjemi mi!« je zašepetala kuharica pomirljivo.

Rogovec pa je molčal ter iskal primernih besed. Opazil je bil takoj, da se bolnica ne zaveda povsem prebridke nezgode. Jel je preudarjati, bi ji li razodel s pomirljivimi besedami resnico ali pa jo tolažil z lažjo . . . No — tolažiti jo je treba vsekakor, toda z lažjo? In s kako lažjo! . . . Besede kuharičine so se mu zdele zelo primerne.

Toda Urše niso pomirile, temveč prosila je, kakor bi jih bila preslišala, venomer z drhtečim, ječečim glasom: »Gospod, gospod! Povejte mi! Usmiljenje! Povejte mi! Kako je Zo-orici? . . .«

In zopet ji je odgovarjala sama tovarišica: »O ti moj Bog! Ali ne verjameš, Urša! Nič se ni pripetilo gospodični! Bog vedi, kaj si sanjala med spanjem!«

»Sanjala . . . sanjala . . .«

Sedaj se je oglasil davkar tiho in mirno: »Le pomirite se, Urša! Sanje . . . da . . . sanje so vas nadlegovale. — Ali vam je kaj bolje?«

»Bolje . . . bolje,« je zajecala bolna žena komaj slišno in nekako brezbrizno; nato pa je vzkliknila nenadno vsa vznemirjena na ves glas: »Gospod, gospod! Ali čujete?! . . . Ali čujete?! . . . Ta sladki, mili glas! O, ta prihaja iz nebes! Ali čujete? . . . Vstala bode in ozdravela — ljubica zlata, mala! . . . Mati božja usmiljena mi šepetala . . . Vstala . . . ozdravela! Radost bode zavladata v hiši! . . .«

In smeh je zaigral v razgretem obrazu bolničinem in glasni vzkliki so zamrli v polglasno, sladko šepetanje. »Sedaj mi je bolje! Vstala bode in ozdravela! Da, vstala . . . ozdravela!«

»Da vam je le bolje, Urša,« je jeknil čez nekaj časa Rogovec trpko ter se napol obrnil od postelje. »Sedaj pa moram k njej . . . k Zorici. Dolžnost . . . dolžnost me zove zopet k njej! Zato pa z Bogom, Urša! Želim vam mirno in lahko noč!« Obrnil se je proti vratom ter šel počasi iz sobice.

»Gospod, povejte ji, da je prišel glas iz nebes! . . . Vstala bode in ozdravela!« se je glasilo za njim . . .

Špela je sledila gospodu do vrat in skrivnostno zatarnala na pragu: »Oh, blede se ji, blede! Oh, saj pravim! Jutri mora priti zopet zdravnik! — Gospod, ali se vrnete kmalu?«

Davkar je odkimal z glavo ter vzdihnil.

»Gospod, pri vseh svetnikih vas prosim, ne ostajajte predolgo! O ti moj sveti Bog! Kako rada bi šla z vami! Oh, saj pravim! Nesreča za nesrečo! . . . Urše pa sedaj res ne smem pustiti same, pa je ne smem! Sicer — oh!«

»Le pazite na revo! Sedaj pa zaprite, prosim, vrata za seboj, da — da je ne vznemiri morda škrebetanje ključa v stopniških durih!«

»Ali hočete, gospod, da vam posvetim po stopnicah?«

»Teh sem pač že vajen. Ni treba! Ta ključ vzamem s seboj, da veste! Saj imate še onega v kuhinji!«

»Naj vas potolaži Vsemogočni ob odru rajnice! Da se vrnete skoro! Srečno, gospod! Oh —! Moliti hočem za vas!«

Špela je zaprla vrata, Rogovec pa si je nekoliko oddahnil ter zavrtel ključ, za katerega je držal že nekaj trenutkov.

Ko je lezel preko temnih, brezkončnih stopnic doli iz drugega nadstropja, zazvenelo mu je nehote zdajpazdaj v ušesih: »Vstala bode in ozdravela!« A spomin na Uršine besede mu je izvabljal le neznamen, trpek, ironičen smehljaj. O srečna Urša, ki ti vlivajo iluzije sladke nade, ki te dviga bolezen nad strašno sedanost! . . .

Iz veže je stopil na glavno trško ulico ter odšel po njej; bila je mračna, le tuintam je zasvetilo v njo jasno ali motno izza odprtih ali z rdečkasto zaveso zastrtih oken. Po vsem trgu tišina; prekinjalo jo je le drsanje njegovih kratkih korakov. V obraz ga je nežno božala sveža in krepilna sapa. —

In zopet: »Vstala bode in ozdravela!« Kakor bi bil zašepetal sedaj lahen pihljaj vzduba te besede.

Vstala . . . Vstala! Ah! . . . Kako? . . . Njeni ročici sta ledeno-mrzli, žila ne utriplje več, srce ne bije več . . . Kolikrat je prijel v teku dneva, mroč ob odru, za njeni nad prsmi sklenjeni ročici! A zazeblu ga je vsakokrat in nikdar ni začutil niti najmanjšega utripa žile. Parkrat je celo razmaknil oni ročici in pritisnil glavo nad srce in poslušal; a srce je bilo vsekdar mirno, tiho, mrtvo . . . In ko je prišel slednjič še doktor Trs, izboren zdravnik ter dober znanec njegov, proti večeru v mrtvašnico ter na njegovo prošnjo še enkrat skrbno preiskal otrplo telesce, je zmajal zopet z glavo kakor zjutraj, predno so jo odnesli z doma, ter dejal resno: »Priatelj, sprijaznite

se z usodo! Tu so brezpogojno izključene vse iluzije! To vam ponavljam z mirno vestjo!»

Da, ona je mrtva . . . mrtva! Tudi mamico njeno so deli tako naglo in nenadno na mrtvaški oder in tudi ona se ni vzbudila več! Nikdar več! Ah! . . .

Vzdihnil je globoko in glasno, saj ni bilo živega bitja na ulici, ki bi moglo čuti in morda zasmehovati vzdih, neumljiv tujemu srcu. Pri tem je zavil iz glavne ulice v stransko; pot se je vzdigovala poslej v neznamen klanec.

Skoro bode pri njej, skoro zagleda zopet nje mili obraz . . . Še ga zagleda! Ni se zaprl nad njo tesni pokrov črne krste, ni je še zakrila groba noč . . . Nocoj bi pač še lahko prosto vzdihala, še bi se lahko premaknila in dvignila v njegovo naročje, jasnomodri očki bi se še ozrli vanj . . .

V krsto pa jo polože in zabijejo šele jutri! — Toda zakaj pravzaprav šele jutri?! —

»Do tedaj je še čas!« mu šine kot blisk skozi možgane.

V tem pa začuje trde korake pred seboj, ki so se oglašali vedno bliže. To so bili prvi tuji koraki, ki jih je začul doslej. Bil je ravno pri zadnji trški hiši ob tej poti, ki je tekla poslej popolnoma osamljena tja do cerkve in pokopališča.

Kdo neki prihaja? . . . Pa od te strani! . . .

Neka nenadna burna slutnja se je dvignila v njem in obstal je kakor pribit na mestu. Iz nezagrnjenega hišnega okna v pritličju so se ujeli žarki svetiljke na njegovi dolgi sivi bradi in na voščenem obrazu, v katerem so se široko izbuljile vodene, motne oči.

Prišlec je takoj spoznal davkarja, obstal tudi sam par korakov pred njim ter jeknil malce v zadregi: »Moj Bog! Gospod davkar! Vi ste! . . .«

Rogovec pa je spoznal ob silnem presenečenju glas Kočarja, katerega je bil najel za varuha ob odru Zorice. »O Bog! Kočar! Kaj se je vendar —?« — V prsih mu je zamrl glas, v razgreti glavi pa mu je švigalo kot bliskavica: Od nje prihaja . . . iz mrtvašnice! . . . Zakaj prihaja? . . . Morda je celo — zadihala?! . . . Morda se je prebudila?! — In pognal se je v temo proti Zoričinemu varuhu in vzkliknil grgraje: »Ali je živa?!«

Kočar, osupel vsled davkarjevega razburjenja, ni mogel izpregovoriti izprva nobene besede; bil je preverjen, da ga hoče davkar pokarati ali ozmerjati, ker je ostavil mrtvašnico. Šele sedaj se mu je posvetilo in takoj se mu je razvezal jezik: »Za Boga! Gospod!

Živa? Kdo? Gospodična? . . . Kaj pa mislite?! Kakršno ste ostavili poprej, ko vas je gospod zdravnik izvabil iz mrtvašnice, taka je tudi sedaj! Prav taka, gospod davkar! Tiha, mrtva, smehljajoča . . .«

Rogovca je prešinil za hip čut, kakor bi mu bil Kočar usmrtil iznova oživele Zorico; a le za hip, nato pa je bridko razočaran, a še vedno razburjen vprašal s slabotnim glasom: »Zakaj pa prihajate sem in . . . in puščate deklico samo? . . .« Glas se mu je tresel, ves život je trepetal in kri je plula še vedno burno, da so se čuli utripi srca.

»Oprostite, gospod davkar! Ne zamerite mi! Ko ste odhajali poprej zvečer okoli sedme ure z doktorjem iz mrtvašnice, ste mi pošepetali, da greste samo večerjat domov in da se vrnete takoj. Zato sem sklenil počakati ter poprositi vas pozneje, ko se vrnete, za dovoljenje, da stopim za trenotek domov, okrepčat se nekoliko za dolgo noč. A vas, gospod, ni bilo nazaj in vas ni bilo. Ura je bila že deset —.«

»O Bog! Revež! Na vašo večerjo pa res nisem mislil!« je jeknil davkar sočutno.

»Nič ne de, gospod! Dasi je pozno, večerjo že še dobim! Toda sedaj vas hočem prositi le odpuščanja, da nisem pustil pri gospodični nobenega namestnika. Ako bi prihajali ljudje kropit, bi gotovo ne odšel proč, naj bi bil tudi brez večerje. Tako pa ni itak nobene žive duše gori. Vrata mrtvašnice sem pa zaprl vseeno dobro. No — ako bi bila moja žena zdrava v nogah, bi me ona gotovo namestovala, saj ne pozna strahu, kakor jaz ne. Poleg nje pa res ne najdete človeka niti v Mirnem trgu, niti v daljni okolici, ki bi me mogel ali hotel namestovati po noči v mrtvašnici, — niti za drag denar ne! Torej ne zamerite mi, gospod davkar! Svojo dolžnost sem izpolnjeval vedno natančno! Morda se še spominjate, kako sem bedel vestno ob odru rajne gospe — Bog ji daj nebesa! Štirinajst let je od tega, a meni se zdi, da smo zagrebli blago rajnico včeraj!«

Rogovcu je naraščala med dolgim Kočarjevim govoričenjem razburjenost, a poleg tega je prihajala nanj težka utrujenost, ki mu je morila misli in slabila telo, da je že parkrat mehanično zakrilil z rokama v temo, da bi otipal kako oporo. Večino Kočarjevih besed je preslišal, dasi je čul njegovo govorjenje; šele pri zadnjih besedah je postal pozornejši, se vzdramil iz otopelosti ter se oglasil zamolklo: »Ničesar vam nimam odpustiti — ničesar, le jaz vas moram prositi odpuščanja, ker nisem držal besede! . . . Oh, sam ne vem, kako sem se mogel tako zapozniti! Večerjal itak nisem nič, samo sedel

sem doma in čas mi je prebežal kot blisk. Kar pojdite sedaj, Kočar!»

»Bodite preverjeni, gospod davkar, da se vrnem takoj! Bog z vami!« . . .

Kočar je odšel jadrnih korakov v trg, Rogovec pa je krenil počasi dalje v nasprotno stran. Takoj mu je vstalo vprašanje, kako se je neki zgodilo, da se je bil tako strašno razburil ob Kočarjevem prihodu. Neumestna, neumljiva so se mu zazdela ona hipna domnevanja . . . Kako je bilo sploh možno, da se ni domislil najprej, da mora ubogi mož večerjati in da se je odpravil radi tega v trg?! In Zorica . . . oživela?! . . .

Rogovec je jel stopicati čimdalje hitreje in hitreje. Stara bol se mu je vračala s podvojeno silo. Okrog njega je bilo temno kot v rogu, le nekoliko v stran od ravne smeri, po kateri ga je vodila pot, se je lesketala v nezagrjenem oknu župnišča svetla luč, kateri je prihajal vedno bliže.

Ko je med urno hojo za hip postal, da bi se mu umirila sapa, ki ga je jela že malo dušiti, ter dvignil napol sklonjeno glavo više, je zapazil v višini pred seboj, ne baš več daleč — motnosvetel in velik polkrog. To je bilo okno visoke, samotne trške cerkve, katero je obsevala večna luč.

Bil je torej že prav blizu cilja in kmalu nato je na lahko zadel ob nizko cerkveno obzidje ter stopil na tlak pred glavna vrata.

Kar mu nehote zopet zazvene v ušesih besede služkinje Urše: »Ali čujete, gospod? Ta tajni, mili glas! Mati božja usmiljena šepče: Vstala bode in ozdravela!«

Naglo je snel klobuk z glave, se zatem zopet pokrnil ter krenil izprva na levo, a nato na desno. Mrtvašnica je stala ravno sredi vzhodne strani pokopališča, zvezana z ondotnim obzidjem, in on je, prišedši od zahodne strani, zavil sedaj na severno. Jel je tavati zelo počasi, kajti na vsem tem delu pokopališča je bilo tako temno, da nikakor ni bilo moči razločiti niti visoko štrlečih nagrobnikov, kaj li gomil.

Ko je lezel tako polagoma v temini dalje, zazdelo se mu je nenadno, da je začul nekje na nasprotni strani cerkve neki ječeč glas ob gluhem ropotu, ki pa je zamrl zopet takoj. Vendar ni verjel povsem svojim ušesom; zato tudi ni obstal, pač pa je bil še pozornejši ter je taval še hitreje naprej.

Prispel je ob severovzhodni ogel cerkve. Na desni, precej v stran pred njim, je zasvetil živo lep nagrobni križec. Za trenotek

se mu je ustavil korak, a v tem je že spoznal, da počivajo na tem križcu, ki žari skrivnostno iz temine, rumeni žarki, ki se vsipajo nanj izza mrtvašničnega okna.

Da, to je križec poleg mrtvašnice! . . . In ni li to nagrobnik njegove ženke? Ni li to oni pomnik, poleg katerega izkopljejo jutri zarana iznova jamo, da polože vanjo tudi Zorico?

Kar začuje ravno tam, kjer je po njegovem mnenju stala mrtvašnica, zopet tajno, bolešno ječanje, a poleg njega ropot, kakor bi bil kdo potrkal ali močno zaškrebetal na lesena vrata.

Vztrepetal je po vsem telesu, nogi sta mu zastali, v prsih ga je jelo dušiti. Kaj bi bilo to? . . .

In zopet čez kratko ta jokajoči glas, to škrebetanje, to trkanje!

»Ona je!« mu je švignilo skozi možgane. Prejšnja burna slutnja se je dvignila v njem, kakor bi trenil, ter ga premagala in prevzela v trenutku. V spominu se mu je zasmeljal za hip obraz bolne Urše: »Vstala . . . ozdravela! . . .«

O Bog! . . . Kaj? Ko bi pa vendar —?! . . .

Opotekel se je nevede malce v stran; sedaj pa je ugasnil nenadoma — blesk kamenitega križa.

O sveti Bog! . . . Kaj pa je zopet to? . . .

Ali so se upihnile sveče v mrtvašnici? — Ta ropot! — Kaj, ko bi bila — o groza! — padla z odra in . . . Pognal se je onemogel ter do skrajnosti razburjen naprej, toda trčil je pri tej priči ob trd, robat predmet. Stresel se je! Pred očmi se mu je zavrtelo brez števila zvezd . . . nogi sta se močno zašibili . . . omagali . . . vse moči so po bliskovo pojemale . . . in s krilečima rokama se je zgrudil na zemljo. — A sedaj svetloba, jasna, bleščeča . . . in v njej Zorica s slamnikom, s cvetkami — živa, sladka, smejoča . . . v hipu pa zopet noč, strašna noč . . . nenadna, krčevita, dušča bol okrog srca . . .

Grgrajoči, umirajoči glasovi so vznemirili zrak, nato vse tiho . . .

* * *

Čez pol ure se je vrnil Kočar, odprl mrtvašnico, obstal med vrati ter obstrmel; davkarja ni bilo tu. — Neumljivo! . . .

Kaj, ko bi se mu pa bilo kaj zgodilo?! . . . Mož se je spomnil voščenega obraza, širokih, motnih oči, drhtečega glasu, onega silnega razburjenja . . . Kaj, ko bi se mu pa bilo res kaj primerilo?! . . .

Obrnil se je na mestu in kliknil med gomile: »Gospod davkar!«

A med gomilami skrivnostna tišina, le na bregu za pokopališčem enakomerno cvrčanje murnov.

Naglo se je zopet obrnil, skočil v mrtvašnico, prijel za visok, okoren svečnik z gorečo voščenko ter pohitel ž njim v noč nad grobovi. Tukaj je zapazil za velikim pokopališkim križem z razpetim Kristom del človeškega telesa, hitel na mesto in ves vzdrgetal.

»Gospod davkar! O usmiljeni Bog! Gospod davkar!«

A pod križem je ležalo vznak mirno davkarjevo truplo in dvoje brezizraznih, mrtvih oces je zrlo iz zasinjačega obličja navzgor.

Kočarju je padel svečnik iz rok in, prevzet od tajne groze, je zdiral čez pokopališče proti župnišču. — — — — —

Skoro nato sta se dvigala v tesni mrtvašnici dva odra in vzporodno z ljubljeno hčerko svojo je ležal — ubogi davkar . . .

Svidenje.

Nekdanjo svojo ljubico
iz polpozabljenih let
po kolikem času, oh, sam ne vem,
sešel sem bil se spet.

Trenotek duh moj splaval je
v minole zlate dni,
ko bil mi je življenja pol
smehljaj iz teh oči.

Uljudno tuj pozdrav bil moj
in tuj bil njen odzdrav:
ah, dolgo že mrtva najina
nekdanja je ljubav.

No, temu je zdaj dolgo že . . .
Tačas brstel je maj
in s cvetjem ponašal bujnim se
vsak travnik je in gaj.

In vendar, ko po cesti tja
hitel sem mimo nje,
trenotek sentimentalna bol
mi padla je v srcé.

Klobuki okrašeni ž njim
in gumbnice bile so vse
in polne bile so vaze ga
in polne ga — cesté . . .

Ah, zdi se mi, da takšen cvet,
pohojen v prah in strt,
bila i najina ljubezen je,
rojena le za smrt.

Ivan Prosekar.

Karel vitez Scherzer.

Spisal Bogomil Vošnjak.

(Konec.)

akšen pa je bil Scherzer v javnem življenju? Na to vprašanje nam je še odgovoriti. Scherzer ni pripadal nobeni stranki, nobeni kliku, ki bi ga po smrti slavila. Bil je liberalec stare šole, pravi liberalec l. 1848. in je ostal tak do poslednjega trenutka svojega življenja. Stara nemška liberalna stranka se je silno predručila, ona je svobodo, katero je nekdanj razglašala po Avstriji, naravnost diskreditirala. Stari Scherzer je pa ostal, kakršen je bil. Krepko so se mu vtisnili v spomin oni burni, ali zlati dnevi meseca marca 1848. leta, ko je ljudska volja razbila v drobne kosce fevdalno-absolutistični državni stroj in ko se je razlegal po dunajskih ulicah urnebesni klic: »Svoboda, konstitucija!« Spominjal se je teh zlatih dni in pozabljajal one, ki so v njih izrabljali ideje leta 1848. v najumazanejši namene, da bi pospeševali interese enega naroda, enega sloja in ene klike. Povzpел se je visoko. Tuji vladarji so ga odlikovali s premnogimi visokimi redi, cesar ga je imenoval za poslanika in mu dal naslov pooblaščenega ministra. Da, njegov naslov je donel celo nekoliko bombastno. In evo! Vkljub temu, da je Scherzer nosil ministrski frak, posut z redovi, so ga vendar njegovi nekdanji tovariši, stavci, in ga je vse organizovano delavstvo čislalo in ljubilo. Srd in zasmehovanje budi ministrski frak navadno socijalno-demokratskemu delavcu. Glede Scherzerja pa velja v tem oziru izjema. Stavci niso nikdar pozabili, kako se je potegoval leta 1848. za njih pravice in zahteve in kako se je spominjal delavskega stanu v svojih delih tekom dolgih desetletij notri do svoje smrti. Skoraj nobeden dunajski dnevnik ni objavil daljšega članka ob smrti tega izrednega, zaslužnega moža, edino »Arbeiterzeitung« je s toplimi besedami poročala o njegovem delovanju. Drug strogo socijalno-demokratski list »Vorwärts« pa je pisal: »Plemenit mož je bil Scherzer ... Njegovo zlato srce je bilo naklonjeno delavstvu«. Kdor bi površno prečital posnetek iz njegovega življenjepisa, mislil bi, da je umrl birokrat, ki je napisal nekoliko knjig, dvorjan, kateremu je edino prijalo dvorno ozračje. Ali kako bi se varal! Ko je bil še leta 1878. dvorni svetnik in načelnik statističnega odseka v trgovinskem ministrstvu, je izpre-

govoril na občnem zboru podpornega društva dunajskih tiskarjev in stavcev sledeče, za njega silno značilne besede: »Dvajsetletne izkušnje me učijo, da oni, ki izkuša dvigniti duševno in gmotno stanje delavcev, napravlja na ta način veliko uslugo državi. Vkljub temu, da sem dvorni svetnik, hočem vendar z vsemi silami svobodnega meščana sodelovati pri rešitvi velikih socialnih vprašanj, ki so gibne sile našega časa.«

Scherzer je bil celo svoje življenje goreč pristaš ideje večnega miru. Že leta 1850. je govoril v Londonu na shodu prijateljev večnega miru proti militarizmu. Navdušeno je pozdravljal nekoliko desetletij pozneje snovanje podobnega društva na Dunaju. Bertha Suttner je pred dvema letoma prosila najimenitnejše pristaše ideje večnega miru, naj ji sporočijo, ali so zadovoljni z dosedanjimi uspehi vsega gibanja. Odgovorili so ji Passy, Schönborn, Szell, Constant, Björnsterne Björnson in Scherzer, ki je z vznemirjenimi besedami izražal željo, da bi mir in svoboda združila vse narode sveta v eno celoto. Ta misel je venomer prešinjala plemenitega, idealnega kozmopolita, kateremu je bil zoprni vsak narodni šovinizem. V Genovi je nekoč pri banketu nemške kolonije v razkošnem hotelu »Du parc« napil bodočemu zedinjenju vseh narodov.

»Prodesse mundo« je bilo geslo, katero si je izbral, ko je bil povišan v viteški stan, in celo svoje življenje se je ravnal po tem geslu. Človekoljubna tendenca se pojavlja v vseh njegovih spisih. Delavcu je treba pomagati, treba ga je vzgajati in izobraževati, treba mu je graditi snažne, svetle hiše. V vseh strokah se je Scherzer odlikoval. Blagodejne učinke kokaina je on prvič spoznal in na lastne stroške je poslal v Evropo za znanstvena raziskovanja potrebno količino kokovega listja.

Nikdar ni bil Scherzer vpisan na kakem vseučilišču in nikdar pač ni v mladosti prestopil praga kake Alma mater. In vkljub temu je dosegel doktorsko čast. Na prizadevanje Liebiga ga je giessensko vseučilišče imenovalo za svojega častnega doktorja. Ko je odšel iz Lipsije, je profesor Holtzendorff bridko obžaloval, da se Scherzer ni habilitiral na lipskem vseučilišču za državne vede in da vseučilišče samo ni storilo ničesar v to svrho.

Avstrijski parlamentarec Fischhof si je dopisoval do svoje smrti s Scherzerjem, ki je ocenil leta 1885. v »Allgemeine Zeitung« knjigo tega znanega politika: »Die Sprachrechte«. Vsa ocena je značilna za Scherzerjevo politično mišljenje. Na koncu svojega referata omenja, da so v Avstriji vsa plemena močno pomešana in da Nemec, ki

zabavlja proti Čehom, ne ve, ali ne zabavlja morda vnukom svojih pradedov. So li bili mar nemškega plemena Chlumetzky, Schmeykal in drugi? Izborna misel, ki pač ni tuja nobenemu mislečemu človeku!

Nemška liberalna stranka ima premnogo političnih grehov na svoji vesti. Najhujši, najusodnejši pregrešek je pa ta, da je bila njena večna želja, podvreči Nemčijo avstrijskemu vplivu, akoprav je na ta način nasprotovala naravnemu razvitku naše države. Nemški liberalni politikastri so se silno protivili oni veliki državotvorni misli, ki je od Maksimilijana I. počenši prešinjala vse Habsburžane, oni misli, da se naj Avstrija širi proti jugovzhodu, a ne proti severozapadu. Nemci v Avstriji so pa plavali proti struji in želeli, da bi bil Dunaj težišče cele Nemčije, ki je pa bila že podvržena berlinskemu vplivu. Iz tesnosrčnih strankarskih razlogov so bili avstrijski Nemci dosledni in odločni nasprotniki balkanski politiki, kakršna bi edino ustrezala pravim državnim interesom. Liberalna stranka, ki je bila Avstriji v pogubo toliko časa, ne more šteti Scherzerja med svoje zveste pristaše, kajti v tej temeljni točki je bil drugega mnenja nego ona. L. 1877. je pisal v »Monatsschrift für den Orient«, da Avstrija nima ničesar več iskati v Nemčiji, odkar je bila premagana pri Ladovi, ampak da je njena naloga, širiti civilizacijo in napredek na Balkanu. Bilo je to istega leta, ko je liberalna stranka z vsemi silami izkušala preprečiti okupacijo Bosne in Hercegovine.

Scherzer je bil poosebljena ljubeznivost. Prava radost mu je bila, napisati priporočilna pisma, ako je kak znanec odpotoval na vzhod ali drugam v tujino. Marsikateremu diplomatu, ki je sedaj v visokih službah, je on gladil karijero. Odlikoval ga je izredno fin takt in nekoliko pretirana dvorljivost, ki je pričala, da se je mnogo gibal v dvornih krogih.

Ni ga več tega plemenitega moža, ki je bil tako markantna prikazen, da so se ozirali ljudje nehote za njim, ako je hodil po goriških ulicah. Bil je visoke, ali sključene postave, vedno diskretno, črno oblečen; njegova obleka je bila vedno istega kroja, niti starinskega, niti modernega; črna svilena ruta mu je bila zavozlana pod visokim ovratnikom. Beli zalisci, globoke, nekoliko mežikajoče, ljubeznive oči s košatimi belimi obrvmi in lepo, veliko čelo je spominjalo na znanstvenika. Dobrohotnost in dobrosrčnost se je zrcalila na njegovem licu, včasih pa se je pojavil na njem hipno izraz fine ironije in sarkazma. Govoril je perfektno celo vrsto jezikov, še celo španski in kitajski, poznal je pa samo dve slovenski besedi: »živio« in »vhod«, ki je bila napisana na vratih vile Judit, kjer je stanoval. Zanimal

se je za vse narode sveta, a za Slovane pač premalo. Vendar to ni značilno samo za njega, ampak za celo družbo, v kateri je vzrastel, se razvijal in živel. Trikrat je potoval okoli sveta, prenašal v trop-skih pragozdih in na oceanu največje opasnosti in napore, in šele potem se je zavedal, da bodočnosti avstrijske države ni treba iskati na daljnih morjih in samotnih otokih, ampak da je slovanski Balkan stokrat večjega pomena nego najbogatejše prekomorske pokrajine.

V svoji oporoki je določil, da mora biti njegov izprevod pre-prost in da naj se njegovo truplo sežge v krematoriju v Goti. Ni želel, da bi mu sledili za krsto državni dostojanstveniki in drugi velmožje, ki hlinijo svojo žalost. Njegova želja se je izpolnila. Stavec je umrl, a ne minister in poslanik, čigar sobane so krasile dra-gocene, prelestne in pestre perzijske, smirenske in turške preproge. Nihče ni nosil njegovih redov na svileni blazini za mrtvaškim vozom drugega razreda, kateremu sta sledila le dva navadna dvovprežna voza . . .

Moja njiva.

1.

*Ž*e zori mi črno klasje,
drevi pojdem žét,
ko ječé razpne peruti
sivi mrak čez svet.

Ostro jeklo bo zvenelo,
tekla srčna kri,
kot na polju smrt kosila
bi o polnoči . . .

2.

Ne šumi, klasje, ne šumi,
in solnce zlato, ne sij,
oj, polje jasno, ne vriskaj
veselib si melodij!

Na licu žalost in solze
mi vroče plaka srce;
iz duše, težke in mračne,
mi bolne pesmi kipe.

Na moji njivi je trnje,
gomile tam se vrsté —
sem ne zaide škrjanec,
ne žarki jasnega dne.

Jaroslavič.

V hribih.

Spisala Zofka Kvedrova.

o so vam majhne vasi v hribih.

Majhne, raztrgane vasi daleč v hribih, ki so porasli z gostimi gozdovi. Samotna pota se vijejo iz dežele v stran v te zapuščene, daljnje kraje.

Na kakem holmu stoji ubožna cerkev, nekaj hiš se tišči okrog nje, a dalje od nje je samota. Revne njive, siromašni travniki, peščeni pašniki, a naokrog gozd.

In v teh tihih dolinah, po tih neprijaznih bregovih so razsejana človeška bivališča kakor gnezda plahih, samotarskih ptic.

Po petnajst, dvajset hiš je široko narazen postavljenih ob slabi, od hudournikov razriti cesti. Vsak zase živijo ti ljudje in hiše se vedno bolj odmikajo ven iz vasi. Ure hodiš po gozdu, pa nenadoma naletiš na par koč sredi bornih ograd, kakor bi se skrivale pred svetom.

Tiho je po teh krajih. A po zimi, kadar zapade sneg, obmolkne, pritaji se vse. Če se zgane veja v gozdu, sliši se daleč in dolgo. Temno stoje gozdovi, nepregledni, brezkraini. Težko pripognjeni stoje pod debelim snegom, ki se neprestano siplje izpod sivega, čemernege neba. Vasi in koč dremljejo v globokem zimskem molku.

Vsak teden ali vsakih štirinajst dni enkrat se vozi pošta mimo po zameteni cesti in še dalje v hribih hodi samo poštni sel skozi molčeče gozde. Nevarni zameti krijejo pota; malokdo si upa v sosednjo vas. Ni sledu na belem snegu, in če dohiti prezgodnja noč potnika v samoti, je izgubljen. Mnogokrat ga šele pomladi najdejo kje ob potu.

Ljudje samotarijo tod okrog. Molčeči so in kratkih besed. Njih kretnje so počasne, vedno isti izraz leži na njih obrazih. Kdor jih ne pozna, bi mislil, da so topi in zabiti.

Ali niso. Če jim pogledaš v oči, vidiš, da so nekako neprisotne, obrnjene bogve kam. In čelo jim je namršeno kakor pri težkih mislih. Vedno so vtopljeni v razmišljanje. Upognjeni hodijo, kakor bi nosili težko breme na ramah.

Kaj tuhtajo, kaj razmišljajo?!

Čudne so njih misli, ti jih ne uganeš. Zamišljeni so in temni pri delu, še bolj zamišljeni so v cerkvi; njih ljubezen je zamišljena in njih veselje. Ti čutiš, za vsako njih besedo se skriva kdo-

ve kaj; in za tem njih življenjem, ki ga vidiš, živi še drugo življenje v njih mislih, zagonetnejše, temnejše, viharnejše.

Poznaš jih in jih ne poznaš. Živiš med njimi, govoriš ž njimi, a daleč so ti, tuji, kakor da jih nisi videl nikoli. Misliš si: ni ga mirnejšega človeka pod solncem, ni ga pohlevnejšega; a neki dan zveš, da je zbil tega ali onega skoro do smrti, da ga je zaklal brezčutno kakor živinče.

Pa tvoj сосед. Starejši mož je, pameten mož. Kakor iz jekla je, kakor brez čustva je. Ta ni nikoli koga pobožal, žena trepetala, otroci beže pred njim, trd je, kamenitega srca. Ali umrje mu žena — tista žena, s katero prej ni govoril kakor s človekom sebi enakim — in zdaj leži na kolenih pred njenimi parami in joka mehak in v solzah kakor dete.

Nekaj je v teh ljudeh, nekaj prikritega, tajnega, kar slutiš, ali ne poznaš. Vsi nosijo v sebi to moč, to silo, ki privre na dan nepričakovano, divje in zmagovito. Vsega človeka premeni v dobro ali v zlo, vse lastnosti poveča ali uniči, vse bitje, vse dotedanje življenje vrže iz tira.

Ne vselej. Mnogokrat ostane ta moč vedno zaprta v njih dušah; nikoli ne pobesni, nikoli ne vzplane. Ali ti čutiš, na očeh jim vidiš: vsi imajo to v sebi, nekaj temnega, neznanega, velikega; česa se moraš bati, kaj moraš spoštovati — sam ne veš.

Bilo je dekle v vasi. Mlado dekle, veselo, površno. Ne misli nič, živi brez glave, živi, kakor nanese slučaj. Prazno dušo ima in prazno srce, misliš. Omožiti se hoče, pa se posvetuje, koga bi vzela: vdovca, ki je bogat, fanta iz domače vasi ali od drugod. Vzela bi tega, pa ji ni dosti visok, vzela bi drugega, ali tisti ima rdečkaste lase. Misli, da ima vse rada, pa nima nobenega.

Nekoč pridejo komedijaši k župi. Sv. Genovefo igrajo in pasijonske igre. Vse hiti gledat. Dva, tri dni ostanejo in odidejo. Za kak dan pa zažene tisto dekle krik. Poleti na vas, bije se ob prsi in kriči: »Srce mi pogasite! Gorim! Kje je, kam je odšel?! Dušo mi je vzel, začaral me je! Tu notri me boli, tu v prsih me žge!«

In vsa podivja, vsa pobesni kakor od velike bolečine. Mirijo jo, ali ona jih ne sliši. Solze ji teko iz široko odprtih oči, ki se svetijo in gledajo nekam daleč; z rokami maha in tolče okrog sebe, pada na zemljo in se zopet dviga in venomer kriči: »Kje je, kam je šel?!«

Morajo jo zvezati in odpeljati v Ljubljano.

Zaljubila se je v tistega mladega komedijanta, ki je bil najlepši od vseh in ki je igral Krista.

In moški pridejo ob pamet od ljubezni v teh krajih. Mislil bi: ničesar ne čutijo, vseeno jim je to ali ono, ne brigajo se za nič. Skoro ne govore z dekletom, katero imajo radi; ali če se nasmehne drugemu, razlije se ljubezen kakor goreča lava iz njih srca. Obole, pobesne, ob pamet prihajajo in umirajo od ljubezni.

Čemerno žive z ženo leta in leta, imajo otroke z njo, mirni so in topi. Ali nenadoma jih nekaj zaloti; obmolknejo še bolj, potope se v čudna, temna razmišljanja. In neki dan zažgo hišo nad seboj, s sekiro beže za ženo, da jo uničijo, ker ji ne verujejo več. Zvežejo jih in odpeljejo. Črez leta prihajajo nazaj, tihi, s čudnimi, temnimi očmi — črez leta, ali nikoli več.

Taki so ljudje v teh krajih. Vsako leto pride kdo na vrsto v teh vaseh. Mlad fant ali star mož, dekle ali žena. Začudijo se sosedge, pozabijo in žive dalje tihi, molčljivi, zamišljeni.

Proroki vstajajo med njimi, oznanjajo pokoro, razkladajo božje postave s čudnimi, zmedenimi besedami. Ljudje so, ki imajo prikazni med njimi, svetniki, žene, ki so zamaknjene.

Ljudstvo ima smešek na ustnicah: »Zmešalo se jim je!« Ali v očeh jim čitaš, da so se vse te besede, strastne, vroče, zmedene in nejasne, doteknile njih src, da so padle v njih duše kakor seme. Nekatero seme pade na kamen, ali na cesto ali v grmičevje, drugo pade na pripravljeno zemljo, raste in dozori. In tako taki ljudje, taki zasmehovani in vendar češčeni proroki ne izginejo nikoli v teh hribih.

Včasi je, kakor da so se misli, stare stoletja, zastavile v teh hribih in živele v teh dušah od očeta do sina, vse do danes. Brzobjavne žice so napeljane ob cestah, ali po močvirjih gore po noči še vedno luči čarovniške nad ukletimi zakladi. Kmet je učen, čita in piše, ali črnih mačk ga je strah, če jih sreča na večer. Peklenske oči imajo in ne daj Bog, da bi zalučal kamen vanje: sto bi jih skočilo iz tal in raztrgale bi ga na kose. Stare babe, čarovnice, tod še vedno uklinjajo živino; mrlič hodi po skednjih in samotnih potih in prosijo za maše; ob ovinkih preže o polnoči goreče pošasti in mrtvaške rakve leže preko steze, kadar se kdo zakasni v krčmi.

Zato imajo take oči ti ljudje, take posebne, odsotne oči kakor s starih slik. Mnogo reči so že videli, ki se dandanes nič več ne vidijo zunaj v svetu.

Če bi prišel mož v te kraje, mož silnega glasu in velikih, gorečih oči, in bi jih z močnimi besedami zval s seboj, šli bi z njim kamorkoli. Mohamed ali Križarji, nemški Luter ali hrvaški Gubec,

vsi bi našli tukaj pristašev. Ali danes ni več takih silnih prorokov in zapovedovalcev, četudi je še okrog po hribih ljudstva, ki bi jih umelo in poslušalo.

Ni še dolgo, kar se je nekdo obesil v teh hribih. In še tisto pomlad so se obesili še trije drugi iz njegove vasi. Nikdar prej se ni čulo v teh krajih, da bi bil kdo sam od sebe napravil svojemu življenju ta konec. Ali zdaj je prišlo nekaj kakor bolezen in štirje so se obesili eno pomlad.

Eden je videl sorodnika, ki je že mesece ležal v grobu, hoditi po noči okrog njegove hiše in za štirinajst dni ga ni človeka v vasi, ki bi ne srečal tega mrliča na vasi ali za vasjo, na polju ali kjerkoli.

Prenasičeni so z duhovi in prikaznimi od mladih nog; z maternim mlekom pijejo v se pravljice o čarovnicah, o zakletih živalih, o peklenskih pošastih in mrtvaških spominih in ni ga štiridesetletnega moža, ki bi že ne imel strašnih halucinacij, o katerih govori samo s pritajenim glasom in z grozo v očeh.

Bila sem takrat še doma. Prišla sem iz mesta in nisem verovala v vraže. Šla sem sama po noči na pokopališče in sem prinesla rož z grobov, da dokazem, da se ne bojim ničesar; o polnoči na vernih duš dan sem šla okrog cerkve in nič me ni bilo strah. In kadar so možje pri nas zvečer pripovedovali svoje strašne nočne doživljaje, polne duhov in pošasti, sem se smejala.

Nekoč smo govorili o kužnih boleznih, o črnih kozah, o koleri in o kugi. Strašne reči so pripovedovali vsi in nehote so vsi, ki so govorili, nekako poosebili te krvoločne bolezni. Čutila sem, kako so delovale vse njih besede name. Kadar so rekli »kuga«, se mi je srce za hip zaustavilo in mrzla groza me je obšla, kakor da bi začutila nekaj strašnega poleg sebe, neko pošastno, veliko in grozno žensko bitje. Bilo me je sram te groze, in da sama sebi dokazem, kako smešno je to čustvo, sem odšla ven na vrt. Bila je hladna in temna noč, tiha in brezglasna. Šla sem po travi, ki je bila mrzla in rosna, in s prsti sem se dotikala drevja, ki je raslo naokrog. Še vedno mi je srce nemirno bilo. In da se otresem tega neprijetnega čustva, sem se glasno zasmejala. Čudno je zazvenel moj prisiljeni smeh v temno noč in v tistem hipu sem odrevenela od nepopisne groze. Nekaj strašnega mi je zavreščalo v ušesih, nekaj mrzlega in mrtvaškega se je doteknilo mojih lic. Zakričala sem in zbežala proti hiši. Veje so mi razpraskale čelo, na ograji sem si odrla roko, krilo sem si raztrgala, ali ničesar nisem videla. Planila sem v hišo, smrtno bleda in tresoč se. Dali so mi vode, in ko sem prišla k sebi, me je

bilo sram. Rekla sem, da sem mislila, da je neki človek na vrtu, zato sem se tako zbala.

Danes vem, da je bilo takrat prvikrat, ko so me dobili oni črni, samotni hribje v oblast; ona divja, zapuščena okolica, ki ima tako moč nad ljudmi, me je bila omamila.

Ne, ljudje, ki so rojeni, ki so odrasli v teh hribih, v teh groze in straha polnih pripovedih, v živih predstavah raznih strahot, oni ne morejo biti drugačni, nego so. Čudne moči spe v njih, lastnosti, ki jih ni pri ljudeh v prijaznih, svetlih in cvetočih ravninah. Vsak kraj ima svoje ljudi in ta kraj ne more imeti drugačnih, nego so ti ljudje s sredovečnimi instinkti v dušah, ki žive tudi svoje samotno življenje, življenje, ki krije neznane moči v sebi kakor tihi tolmun v vaškem potoku.

In še enkrat se je doteknila ta neznana, nevarna in zla moč, ki je razprostrta preko teh pustih, odljudnih hribov, ki vlada zastrta ali vedno živa v ljudeh teh krajev, še enkrat se je doteknila mojega bitja.

V tisti vasi je živel mlad človek, ki ni bil zdrave pameti. Zamisljeno je hodil okrog, z nikomer ni govoril, za nobeno stvar se ni brigal. Včasih ga je kdo vzel, da je našagel in nasekal drv, drugega ni delal in tudi ni znal. Tisto popoldne je bil pri kmetu sredi vasi. Tudi gospodar sam je sekal drva, in ker mu je bilo dolgčas, prišla mu je neumna misel in začel je fanta dražiti. Porinil mu je klobuk z glave, dregnil ga je v stran, potegnil ga je za rokav, in če je fant, Miha mu je bilo ime, pogledal kvišku, je napravil nedolžen obraz, kakor da se ne bi bilo nič zgodilo. Smejal se je natihoma začudenemu in jeznemu obrazu fantovemu in ni se mogel premagati, da bi svoje šale ne nadaljeval. Mihi so se že parkrat oči zabliskale, parkrat je zaškripal z zobmi, in ko ga je kmet zopet sunil s pestjo v rebra, je čudno in kratko zakričal, pograbil poleno in ga zalučal kmetu v glavo, da se je hipoma zgrudil na zemljo. Potem je pobral drugo poleno in ga hotel vreči na ležečega, ali priskočili so ljudje, ki so šli po poti mirno in zagnali krik.

Kmalu je bila vsa vas pokoncu. Nori Miha je še bolj pobesnil in komaj so ga ukrotili in ga zvezali. Vsi kmetje so bili razjarjeni in so fanta topli, suvali, vlekli za lase in ušesa, da je bil vedno bolj rdeč v lice in vedno bolj besen. Gospodarja so kmalu pripravili nazaj k zavesti, ali moral je leči v posteljo, ker se mu je še vedno meglilo pred očmi.

Norega Miho so trdno zvezali in ga vrgli pred hišo na tla. Škripal je z zobmi, bele pene je imel okrog ustnic in oči so mu

sijale kakor žerjavica. Vedno bolj gosto so se rinili ljudje okrog njega, klofutali so ga in nobenega ni bilo, ki ga ni vsaj z ного sunil.

»Hudoba! Ali vidite, kako peklenške oči ima! Obseden je!«

In še bolj so ga tolkli. Ženske so prinesle vodo in so ga polivale ž njo. V obraz so mu škropili in on je vselej čudno zarjul. Kmetje pa so se smejali in videlo se je na vseh obrazih, s kako slastjo ga tolčejo in gnjavijo, s kako slastjo bi ga mučili, tako da bi tekla kri, do smrti.

Jaz sem stala zraven in tresla sem se po vsem telesu. Ali ni me bilo groza in nič se mi ni smilil fant, ki je imel že ves zatekel obraz in mokro, zamazano obleko. Nekaj rdečega mi je zamigljalo pred očmi in prešerna želja se me je polastila, da tudi jaz pristopim tja in ga udarim s pestjo v obraz. Ustnice so se mi raztezale v smeh in zla in razkošna misel mi je bušila v glavi. Zakričali so jo drugi, isto misel, glasno: »Ubijmo ga!«

In čutila sem, da bi mi bilo mogoče z drugimi, hladnokrvno in z uživanjem ubiti tega norega človeka, ki meni ni storil ničesar. Groza me je bilo samo nad seboj, ali vendar me je ta divja misel vso prevzela in neko čudno razkošje me je objemalo, ko sem gledala, kako drugi vedno bolj besno pretepavajo zvezanega in rjovečega fanta. Bil je divji prizor in meni je bilo, kakor da se je vsa divjost in besnoča teh ljudi okrog mene zgrnila name. Šele čez par minut sem se prevedela in od straha in groze sem se razjokala.

»Pustite ga!« sem zavpila in nekateri so z začudenjem pogledali v moje izpremenjeno lice.

Zdelo se mi je, kakor da se je prelomilo neko temno prokletstvo, kakor da je hudobno in peklenško čuvstvo, ki nas je za neki čas vse obvladalo, hipoma popustilo. Nikomur nisem pogledala v oči, bilo me je sram in zazdelo se mi je, kakor da se vsi sramujemo eden pred drugim.

Nikoli ne pozabim tega prizora in še danes mi je tesno in mučno, kadarkoli se zmislím na to.

Čudne moči so v človeških dušah, čudne in strašne. Velike so in divje in ne poznajo mej in ne mere, kadar privro na dan.

A tam v onih daljnjih hribih, kjer prehaja vse iz stoletja v stoletje nekaljeno, neoslabljeno, kjer ne vlada razum, ampak le prirojeni in vzgojeni instinkti, tam so te moči še jačje in strašnejše, uničujoče. Če ugonobijo samo človeka, iz katerega so vzplamtele, če se ne vržejo pohlepno tudi na druge, je še sreča. Kakor lačni plameni segajo okrog sebe in gorje, kogar omamijo in zvabijo! —

Dva izleta na Rusko.

Črtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

»Я тамъ былъ, медъ, пиво пилъ,
да усы лишь обмочилъ.«

ПУШКИНЪ.

potovanjem je nekaj posebnega. Kraji so, mesta in dežele, ki te zanimajo samo enkrat, prvokrat, katerih pa drugokrat izlaska ne bi šel več gledat. So pa zopet kraji in koti na naši pisani zemlji, ki te vedno in vedno privlačijo k sebi. Marsikje je tako krasno, prelestno in prijetno, da bi najrajši kar tam ostal, ko bi — mogel in smel. Privlačnost kakega kraja ima svoje različne vzroke, ki jih ni vselej lahko analizirati. Včasih so taki vzroki čisto individualni, osebni, odvisni od razpoloženosti popotnikove. Marsikak kraj, ki nam je v mladosti sila ugajal, ne napravi na nas v starejših letih morebiti nikakega posebnega vtiska več.

Švica je brez dvoma ena najzanimivejših dežel v Evropi. Kdo bi ne občudoval njenih visokih planin, med katerimi se zrcalijo zelenomodra jezera! Na najvišje gore se pelješ lahko zložno po železnicah in na vrhovih, nad 2000 m visokih, stanuješ v palačam podobnih hotelih. Kamor se obrneš v svobodni deželi Tellovi, povsod sama ugodnost, sam komfort. Nosijo te tako rekoč na rokah, seveda za denar, saj je tukaj turist bolj nego kje drugje, najdragocenejši — »blago«. Švica je dežela, v kateri je »fremden-industrie« na vrhuncu razvoja. In vendar — vsa čast poštenim Švicarjem! — nalašč ne bi šel več na Rigi, ne na »Jungfrau«, ne na Pilata . . .

Ali Carigrad — to je kaj drugega! Ko bi imel časa in denarja, ne rečem dvakrat, da ne bi hotel še pogledati s hriba Bulgurlua nad Skutarijem v Mali Aziji tja preko Bospora na čarobni Bizanc, izmed katerega moli proti sinjemu nebu stotina belih, vitkih minaretov.

Kajpada bi še rad kdaj gledal tudi z Džambas-tepéja v Plovdivu po Mariški ravnini in šetal se po modernih buljarjih sofijskih. Takisto še upam kdaj uživati prelepi razgled z belgrajskega kalemejdana po ponosnem Dunavu . . .

Kdo bi mogel pozabiti klasično Italijo, če jo je prepotoval tja doli do Vezuva in Caprija? To je dežela, ki ji na svetu ni para. »Vedere Napoli, e poi — mori!« je sicer šaljiva besedna igra, ki pa

v hiperbolski obliki izraža hrepenenje vseh tistih tisočev in milijonov ljudi, ki so že kdaj videli naravne in umetniške krasote Apeninskega polotoka in jih želijo še večkrat videti in zopet videti. Benetke, Florencija, Rim, Neapolj, Pompeji, Capri to so po geografiji sicer italijanski kraji, ali po pomenu, ki ga imajo v evropskem duševnem življenju, v vsem našem mišljenju in čuvstvovanju, so ti kraji mednarodni, so svojina vsega kulturnega sveta . . . Da, rad bi še gledal izpred Michelangelovega spomenika tam gori pri S. Miniatu doli na brezprimerno lepo mesto ob Arnu; hotel bi še naužiti se večnega Rima tam izpred monumenta Garibaldijevega na Janikulu; hotel bi še enkrat diviti se z morja amfiteatralno razprostirajočemu se Neapolju; hotel bi še kdaj videti otok Capri in mesto Sorrent; hotel bi še pred vrati mrtvih Pompejev piti rujne »lacrimae Christi« . . .

*

Leta 1901. meseca septembra sem bil napravil svoj prvi izlet na Rusko. Rusija ni Italija. Rusko nebo ni tisto modro, čisto nebo laško. Potovanje po Ruskem samo na sebi ni niti iz daleka tako prijetno kakor po Apeninskem polotoku ali kakor po Švici. In vendar sem moral takoj drugo leto (1902.) zopet na — Rusko! Nekaj me je gnalo nazaj »črez mejo«. Kaj je bilo to? Nekaj je bilo, česar drugod nikjer nisem našel niti občutil.

V Italijo in v Švico sem bil potoval kot človek, na Rusko pa pred vsem kot Slovenec, kot Slovan. In Rusija je slovanska država.

Vsakega zavednega Slovana mora pač zanimati, kakšna je ta največja slovanska dežela, kjer je Slovan sam svoj, — v pravem pomenu besede — absoluten gospodar. To zanimivo deželo videti, je bila tiha želja moja že na šolskih klopeh.

Da pa me čitatelji ne bodo krivo razumeli, moram jim kar iz začetka podreti neko iluzijo. Slovenec, ki potuje na Rusko, naj nikar ne misli, da ga bodo Rusi bogve kako prijazno sprejemali, ker je Slovenec in Slovan. Ne! Rusi se ne zavedajo svojega slovanstva v tisti meri kakor n. pr. Čehi. Tudi so nam glede plemenskega sorodstva bližji Hrvati in Srbi, ki so, mimogrede rečeno, tudi bolj goreči in temperamentnejši nego Rusi. Ali vendar se čutiš, če potuješ med Rusi, doma. Že zavest, da vlada in zapoveduje na Ruskem edino le Slovan, napolnjuje tudi skromnega Slovenca s ponosom. Kot Slovan se čutiš z Rusi vred enorodnega. Povsod ti zveni na uho krasni, blagoglasni in mogočni, našemu narečju tako sorodni in po-

dobni ruski jezik, ki ga govori nad 85 milijonov naših bratov! V območju tega jezika se počutiš tudi kot Slovenec popolnoma domačega. To je naš bratovski jezik, ki vlada vso ogromno prostranstvo od Visle do Tihega oceana, od Ledenega morja pa do Indije! Moč in oblast tega bratovskega jezika, v katerega čarobnem krogu se nahajaš, bržko prestopiš rusko mejo — to je v prvi vrsti tisto, kar mora vsakega Slovenca privlačiti, da potuje med brate Ruse. Temu momentu pridružujejo pa se potem seveda še topografske in etnografske posebnosti Rusije, njeno narodno življenje, literarne in umetniške znamenitosti in sploh vse, kar ima sestra Rusija za Slovenca narodno izvirnega in zgodovinsko znamenitega v svojih velikih mestih na severu in jugu.

Bil sem torej dve leti zaporedoma na Ruskem. Videl sem najvažnejša mesta od Petrograda do Tiflisa. Ako pak pričakuje čitatelj, da najde morebiti na teh listih obširen potopis, se moti. Saj sem že povedal, da sem bil tja dvakrat samo — izletek. Kar morem podati, to so samo površne črtice z mojega hitrega potovanja, ki je oboje skupaj obsegalo samo približno osem tednov.

Govoriti hočem samo o tem, kar sem sam videl, sam doživel. Kdor hoče Rusijo natančneje spoznati, mora potovati tja sam, povrhu pa še poučiti se o njej iz obširnih in temeljitih »potovoditeljev«. Pred vsem pa bi bilo treba poznati zgodovino in literaturo ruskega naroda.

I.

(Varšava. — Skt.-Peterburg. — Moskva. — Kijev.)

»Haben Sie was zu wechseln?« — s temi praktičnimi besedami me je sladko pozdravil na poljski postaji Trzebinia dne 2. septembra zvečer krivonos, v dolg, talarju podoben kaftan oblečen potomec očaka Abrahama, bržko sem stopil iz kupeja. Sivobrati Hebrejec je menda ovohal, da se popeljem odtod proti Granici na Rusko, zato mi je ponudil svojo menjalnico, katere pa nisem več potreboval, ker sem bil že na Dunaju zamenjal goldinarje z rublji.

Toliko da sem imel časa povečerjati, pa smo že oddrdrali proti ruski meji, ki ni bila daleč.

Bila je že temna noč — okoli devete ure — ko je obstal naš vlak na prvi ruski postaji, v Granici.

Nisem bil prvikrat stopil čez avstrijsko mejo. A vsakikrat, kadar stopiš na »tuja« tla, prevzame te nehote neko posebno čuvstvo radovednosti. Z največjo napetostjo pa sem pričakoval prve ruske

postaje. To se pravi: v Granici stojimo na poljski zemlji, samo država je ruska.

In na prvi ruski postaji je najnujnejše opravilo — passeport ter pregledovanje prtljage. Ko je dovršeno to, potem smeš šele večerjati ali misliti na daljno vožnjo. Pri nas se pripovedujejo včasih strašne bajke o drakonskih propisih glede potnega lista in glede revizije kovčegove vsebine. No, kar so mene tiče, sem prestal vso proceduro brez strahu in slabe vesti. Oddavši svoj »pasuš« pri vratih stoječemu žandarju, sem vstopil v veliko, električno razsvetljeno mitniško dvorano, kjer so nam pregledavali financarji naše stvari. Ker v trebuhu mojega skromnega čemodana (ruski izraz za kovčeg) ni ležalo nič »prepovedanega« razen obleke in perila, sem lahko prestal mejni izpit; a kje je moj — potni list?

»Pojdite v miru božjem pit čaj v restavracijo! Ko zaslišite »tretji zvonók« (t. j. ko pozvoni za odhod vlaka tretjikrat), vstopite v vlak — in tam se vam vrne passeport!« Tako so mi rekli v mitnici. Haraó! Sedel sem dobri dve uri v velikem in lepem »buffetu«, pil čaj ter opazoval in gledal. Granica je vas, a kolodvor je precej velik in prostran. Kar me je iznenadilo na prvi hip, to je nenavadna snaznost, ki sem jo videl povsod, kamor sem se obrnil. Že prvi korak v Rusijo napravi na »zamejca« v tem oziru najugodnejši vtisk.

Okoli sebe slišim govoriti ruski, poljski, nemški in vmes francoski. Potnikov ni baš veliko. Pijem čašo za čašo narodne ruske pijače in vsaka mi diši bolje, zlasti, ker je zunaj hladno, deževno vreme.

Tretji zvonók — in že sedim prvikrat na ruskem vlaku. Sedim in čakam, kdaj se pomaknemo proti Varšavi. Toda, kje je moj potni list?

Aha, je že tu!

»Vi ste g. A. A.« me vpraša policijski uradnik pred kupejem, držeč v svoji mapi debelo zbirko potnih listov raznih držav in barv.

»Da!« — in passeport je spet v mojih rokah. Hvala Bogu, zdaj imam spet pri sebi črno na belem potrdilo o svoji identiteti! Naj se predrzne kdo dvomiti, da jaz nisem — jaz! Kaj mi niso v Ljubljani potrdili, da sem jaz tisti, čigar »lepa« zunanjščina je tako imenitno točno in plastično opisana v tej važni knjižici? Starost, stan, bivališče, oči, lasje, nos, usta . . . vse se ujema, prekrasno! In če bi morebiti še sam kdaj »въ минуту жизни трудную« podvomil, sem li jaz v resnici — jaz, treba mi je samo pogledati v svoj potni list — in vera v samega sebe se mi povrne. Vrhu tega pa je tudi ruski

generalni konzul na Dunaju vse to potrdil s svojim podpisom in pečatom ter s tem izjavil, da sme A. A. potovati v Rusijo. Vse je torej v najlepšem redu. — »Plackarto« sem si tudi kupil pri blagajni, tako da mi mojega sedeža v II. razredu ne more nihče vzeti. Konduktor mi je prečaral sedež v postelj, na katero položim svoje trudne kosti, in — lahko noč! Brzovlak že leti v črno noč . . . Zbogom, Evropa! Zdaj smo v Rusiji . . .

Legel sem, a spati nisem mogel več nego kaki dve uri. Najzanimivejše postaje pred Varšavo, Čenstohova ž njegovo slavno božjo potjo, nisem mogel videti, a ko se je začelo svitati, smo leteli preko monotonske ravnine, po kateri so se vrstila ob progi dolga razorana polja z gozdi in našelbinami. Majhne, neznatne postaje, pred katerimi stoje zaspani, zehajoči uslužbenci, švigajo mimo nas. Tupatam se zabliška ob robu brezovega gaja kak plemiški gradič, samotna farma kakega poljskega žlahčiča. V daljavi moli proti nebu po kak cerkven zvonik. Čimbolj pa se bližamo Varšavi, temveč je videti modernih »tornjev«, tovarniških dimnikov, iz katerih se vije melanholsko sivi dim, zlivajoč se v zraku z jutranjo meglo. Tupatam se dvigajo jate vran in drugih mi neznanih ptic. Po globoko zarezanem blatnem kolovozu se guga tod in onod kak kmečki voz . . . Zadnje večje mesto pred Varšavo so Skierniewicze, kjer je stoloval v prejšnjih časih primas-nadškof poljski. Tukaj je velik grad familije Paskiewiczzev, sedaj carjeva last . . . Fabriških dimnikov je videti čimdalje več — in ob poldnevih zjutraj smo dospeli v dvorano takozvanega dunajskega kolodvora v stolici kraljestva Poljskega, v Varšavi.

Ob široki Visli, ki nosi tod že parnike, leži kraljevska Varšava. Tu so stolovali poljski kralji, dokler ni zapisala brezčutna Klio na najtemnejši list poljske zgodovine: »Mene, tekel, fares!« Čeprav pa čitaš na vseh uradnih pečatih samo Warszawa, ostala je Varšava vendarle — Warszawa, poljsko mesto par excellence. Največ slišiš govoriti poljski.

Poljaki so žilav narod s krepko razvito individualnostjo. Ruska vlada dela svojim najbližjim bratom brez ugovora veliko krivico, ker jim ne dovoljuje poljskih šol, a vkljub hudemu pritisku tudi v Rusiji Poljaki ne nazadujejo v narodnem oziru. Varšava je duševno središče poljskega življenja ter je neprestano v kulturni zvezi s Krakovom in Lvovom. Poljski pisatelji, pesniki in upodablajoči umetniki uživajo svetoven ugled. Vse to lahko tolaži poljski narod ob pogledu na izgubo politične samostalnosti.

Ulice, ki imajo po večini čisto zapadno lice s širokimi asfaltovanimi trotoarji, so zelo živahne, saj šteje Varšava nad 600.000 duš, med katerimi je nad 200.000 Judov! Ulični napisi so rusko-poljski. Ker sem se bil na ponočni vožnji precej prehladil, nisem hodil posebno dobre volje po Varšavi. Tukaj sem kaj težko pogrešal naših kavaren. Zajutrkoval sem v neki cukrarni in si zdravil puntarski želodec s črno kavo in s konjakom. Ogledal sem si potem mesto sam, ker nisem nikogar našel doma, kogarkoli sem iskal. Vseučiliški profesor g. F. se je bil povrnil par dni pozneje iz Prage... Najrajši sem hodil po velikih ulicah: Nowy Świat in po krakovskem predmestju. Ob poslednji ulici stoji v majhnem parku spomenik Mickiewicz, umotvor kiparja Godebskega; na koncu te elegantne ulice pa je pred novim gimnazijem monument slavnega astronoma Kopernika.

Cerkev ima Varšava seveda vse polno; v novejšem času se množijo ruske. Najlepša ruska cerkev je nova Aleksandrovska z velikansko pozlačeno kupolo. Ko smo sedeli na gimnazijskih klopih, nam nemški profesor geografije ni mogel dovolj proslaviti tistega »goldenenes dachl« v Innsbrucku. Ko bi naši nemški pedagogi, ki jim tako strašno imponuje majhna pozlačena strešica v tirolskem glavnem mestu, potovali po Rusiji, potem bi šele vedeli, kaj so pozlačene strehe! Na Ruskem je ni imenitnejše cerkve, ki bi ne imela zlate kupole . . .

Na Kraljevski ulici sem si bil popoldne ogledal permanentno umetniško razstavo v posebnem poslopju. V neki drugi ulici pa sem videl v nalašč za to zgrajenem velikanskem stolpu panoramsko sliko »Golgota«, ki jo je naslikal Jan Sztyka.

Sicer pa so varšavske ulice že same na sebi neprestane žive razstave, kjer najbolj razveseljujejo zdrave moške oči dražestne Poljakinje. Nikjer na Ruskem nisem videl več lepih žensk nego v Varšavi.

Parkov ima Varšava zelo veliko in to prekrasnih. V mestu je najelegantnejši »Saksonski vrt« (»ogród Saski«), zunaj mesta pa je zanimiv botaniški vrt z velikim gozdom, sredi katerega stoji prelesten grad Lazienki, ki ga je bil dal postaviti kralj Poniatowski; sedaj je carska last.

V mesto nazaj grede srečam vojake, ki so marširali z vežbališča. Ruski vojaki! Neki Varšavljan mi pojasnjuje, da moštvo tega polka ni vse slovanske narodnosti, pač pa da so častniki sami Rusi. Med poslednjimi, ki večinoma jašejo, so skoro sami lepi ljudje, marcialne postave. Na sebi imajo sive plašče, a na glavi široke, ploščnate

bele kape. Nekaj novega sem videl pri tem marširanju. Koraka niso markirali trobentači ali bobnarji kakor pri nas, nego v določenih razdaljah sta piskala v vrstah gredoč po dva vojaka na leseno — piščalko, kar se sliši sila idilično. Za civilna ušesa pa je taka diskretna piščalka na vsak način prijetnejša nego kričeča, vsiljiva in grmeča trobenta . . .

Varšavo veže preko Visle železni most Aleksandrovski s predmestjem Prago, kamor sem se bil odpeljal na Peterburški kolodvor.

»Kako daleč še imamo do Peterburga?« vprašam kar tako za kratek čas nekega Rusa v čakalnici.

»Только сорок!« (samo 24 ur!) se mi odreže flegmatično.

Sam o 24 ur! Ta odgovor je za Rusa preznačilen. Kdor še sam ni videl ogromnega prostranstva ruske države, ta si je sploh ne more predstaviti. Zemljevidi, in še naši zemljevidi, so glede Rusije jako površni. Šele na Ruskem spoznaš, kako tesno sta spojena med seboj pojma prostor in čas. Nam je vožnja iz Ljubljane v Trst že precej dolga, Rusu pa je pot iz Varšave — samo 24 ur, только сорок! Čeprav smo se vozili do Neve »samo« 24 ur, minila je vožnja vendar naglo, saj mi je bilo vse novo. Bil je krasen, topel jesenski dan. Pokrajina je iz začetka enolična, šele proti Vilni je svet tuptatam gričast in okoli Vilne je več z gozdi obraslih holmov. Rad bi bil tukaj izstopil, toda čas me je gnal dalje. V Dvinsku (Dünaburg) smo večerjali, a kmalu potem nas je zavila v svoj temni plašč hladna severna noč. Moj edini sopotnik je bil neki inženir iz Petrograda, jako prijazen mož, po imenu Poljak, ki me je šaljivo dražil, če imam s seboj — kožuh, kajti v Peterburgu da je meseca septembra že mrzlo. No, četudi kožuh še ni bil baš potreben, vendar je bilo v sopotnikovi šali nekaj resnice.

Ko se zjutraj prebudim, smo se že bližali severni Palmiri. Nad ravnim brezkončnim poljem se je dvigala lahka megla. Po njivah je ležala požeta rž.

Gačina je zadnja zanimiva postaja pred Peterburgom. S kolodvora je videti ne veliko, pa jako čedno mesto. Sredi obširnega parka stoji carski grad. Na obzorju se prikaže na nekem hribu veliko belo poslopje: to je znana zvezdarna Pulkova. Še malo časa in tirišče se začanja širiti in širiti. Ob levi in ob desni se sumljivo množe razna zakajena poslopja — in vlak obstoji.

V Peterburgu smo! Ura kaže 7; v Ljubljani je obsorej šele 6.

Če sploh kateri vladar zasluži pridevek »veliki«, zasluži ga brez ugovora car Peter I. In ko bi ta genijalni Rus ne bil drugega storil, kakor da je ustvaril ob izlivu Neve v morje novo prestolnico, morali bi ga imenovati po pravici velikega. Tukaj je hotel imeti okno, skozi katero naj bi sijalo solnce evropske kulture v njegovo veliko slovansko poslopje — Rusijo. V Petru se spajata v prekrasnem soglasju genijalnost in energija; v njem je veliki načrt in izvedba tega načrta eno.

Kjer stoji sedaj ponosni Peterburg, cepi se široka Neva, ki pravzaprav ni drugega nego odtok Ladoškega jezera, v več rokavov in tvori vsled tega v svojem ustju več velikih otokov, med katerimi sta največja: Vasiljevski in Peterburška stran. Poglavitni del vele-mesta, broječega poldrugi milijon duš, se razprostira ob levem glavnem iztoku Neve, drugi mestni kvartali pa leže na imenovanih dveh in drugih otokih ter ob finski obali Neve. Pa tudi tisti del mesta, ki leži ob levem bregu Neve, je ves izpresekan z raznimi večjimi in manjšimi kanali, po katerih vozijo mali parniki. Največji tak kanal je Fontanka, potem so še važni: Obvodni in Jekaterinski kanal ter Mojka in drugi.

Kaj je torej pravzaprav Peterburg? Nič drugega kakor v velikanskem merilu povečane — Benetke! A dočim se vijejo skozi jadranske italijanske Benetke tako ozke in tesne ulice, da se v nekaterih komaj človek izogne človeku in da stanovalci iz višjih nadstropij lahko preko ulice drug drugega vlečejo za nosove, preseka-vajo ruske Benetke ob Nevi široke, zračne ulice. Poglavitne ulice imenujejo Rusi ne samo tukaj nego po vsej državi prospekte, ožje so ulice in kračje ter take, ki samo vežejo prospekte in ulice, pa pereulke.

Hej, »Nevski prospekt« n. pr.! Dolg je tako kakor ljubljanska »Dunajska cesta« od pošte do Save, 5 km, širok pa je 35 metrov. Dunajski »Ring« je pač slikovitejši, lepši in raznoličnejši, ker je zasajen z drevoredi, a Nevski prospekt napravi na gledalca na prvi hip večji vtisk, ker je raven (prem). Ko pa sem se vozil prvo jutro po njem, sem parkrat prav po slovensko — zaklel. Na kolodvoru sem bil naročil nekemu izvoščiku,¹⁾ naj me popelje v hotel »Dagmar« na Sadovoj.²⁾ »Vsjo zánjato!« pravi mož, t. j. tam je že vse polno.

¹⁾ Beseda izvoščik je ruska, zato mislim, je najpametneje, da jo pišemo tako kakor Rusi, t. j. izvoščik, gen. izvoščika, ne pa morda: izvošček - »izvoščka«, kar se niti izgovarjati ne da. A.

²⁾ Rusi ne pravijo: Sadovaja ulica, Puškinskaja ulica, nego samo Sadovaja, Puškinskaja, Morskaja itd. Tudi pri napisih je izpuščena beseda ulica . . .

Dobro, rečem, torej kam drugam, n. pr. v Severni hotel (Северная гостиница)! Nisem si bil izbral dobrega fижakarja. Namesto v h tel me je bil zapeljal po Nevskem prospektu na dvorišče neke velike hiše, kjer so oddajali меблированныя комнаты, t. j. meblirane sobe za tujce. Ogledam si sobo, ki pa mi ni ugajala, ker je bila preumazana, ter vzamem takoj drugega izvo  ika, s katerim se odpeljem iskat h tela Dagmar. In tukaj sem se prepri  al, da me je bil prvi fижakar povrhu  e nalagal, ker je rekel, da je pri Dagmari¹⁾ vse zasedeno...

Nevski prospekt, do katerega sem imel od svojega h tela samo nekaj korakov, mi je sicer imponiral, toda jaz sem hotel videti Nevo! Kar me je pa spet malko jezilo, to je bil počasni konjski tramvaj, s katerim sem se peljal tja doli do Aleksandrovskega vrta. Nevski prospekt pa — konjski tramvaj! Brr! Ta ulica je kakor ustvarjena za električno železnico. Zdaj pa ta anahronizem! Nisem se mogel premagati pa sem vprašal kondukterja, zakaj nimajo v Peterburgu električne železnice. »Zato, ker ima družba konjskega tramvaja do tega in tega leta koncesijo, pa hoče  e izkoristiti dni svojega  ivotarjenja.« O, Peter Veliki bi takim reakcionarnim akcijonarjem  e posvetil!  e bi se mu ne vdali, vrgel bi jih nemara  e v trdnjavo sv. Petra in Pavla, kamor sem se jaz baš odpravljal, da vidim znamenito katedralo, v kateri so pokopani ruski carji.

Ko stopam proti Admiralitetskemu nabrežju, da bi se prepeljal s parobrodom črez Nevo, ter mislim gredo  na carja Petra in na njegove načrte — koga zagledam pred seboj na nekem velikem trgu? Carja Petra Velikega! Na ogromni granitni skali ja e iskrega svojega vranca. Konj stoji samo na zadnjih dveh nogah, a sprednji vzpenja kvišku, kakor da se hoče smeli jezdec popeti  e više in više v svojih zamislih. Ta spomenik je najlepši, kar sem jih videl kdaj v katerem mestu; stal je pol milijona rubljev.

Prepeljal sem se bil na Vasiljevski otok, in ko izstopim, videl sem pred seboj vseučilišče. Sploh je na tem otoku cela vrsta znamenitih poslopij. Nekoliko na levo od univerze stoji akademija lepih umetnosti, na desno pa akademija znanosti s knjižnico; na rtu tega otoka pa je borza. Na trgu izpred borze je na takozvanem pobre ju »Strjelka«, čudovit razgled po sredini ogromne Neve. Na desni ima  pred seboj tam onkraj reke ponosno »dvorcevo« nabrežje z rdečkastim Zimskim dvorcem. Ravno nasproti Strjelke se dviga na drugem otoku slavna Petropavlovska trdnjava, izmed katere moli proti nebu trdnjavske katedrale najvišji (120 m) zvonik v vsem Peterburgu.

¹⁾ dansko ime Marija.

Po široki kalni reki švigajo semintja urni parniki, prevažajoč ljudi in blago. Kaj je beneški Canale grande proti Nevi, ki je tukaj niti vse ne vidiš, nego samo njen najširji rokav! Mostov je čez Nevo jako veliko. Največji in najlepši je brez dvoma gigantski »Troickij« most, ki so ga letos otvorili.

Ogledal sem si Petropavlovsko katedralo, stoječo sredi trdnjavskega trga. To cerkev stražijo vojaki noč in dan; v njej vise nad krstami rajnih carjev in caric dragoceni srebrni in zlati venci.

Ne daleč od trdnjave stoji na Petrovski ulici hišica Petra Velikega, ki si jo je bil pred dvesto leti sam postavil. Hišica je lesena, a je obzidana okroginokrog ko dragocena relikvija. V tej hiši je stanoval prve čase car Peter in odtod je vodil gradnjo svoje nove prestolnice. V eni sobi se vidi še orodje, ki ga je car sam rabil, v drugi pa je zdaj kapela. V veži prodaje duhovnik razne spominske svetinje in knjižice, v katerih je opisana zgodovinsko znamenita Petrova koča. Rusom je car Peter heroj in svetnik v eni osebi.

Drugega dne sem se vozil po mestu ter iskal nekaterih Rusov, s katerimi sem bil bodisi osebno znan, bodisi da sem poprej ž njimi korespondiral. No izmed petero takih znancev sem našel doma samo enega in še ta pravzaprav ni Rus, nego je francosko-poljskega pokoljenja, namreč vseučiliški profesor, g. Baudoin de Courtenay, ki pa govori gladko tudi slovensko in je najboljši poznavalec beneških Slovencev. Žal, da sem govoril ž njim samo na domu; pozneje se nisva več sešla. Vsi drugi mi znani Rusi so bili še ali »za granice« ali pa na dačah (na letoviščih). Rusa najdeš namreč najbolj gotovo »doma« šele takrat, kadar je Neva (Njevá) zamrznila, ko švigajo sanitrojke po škripajočem snegu, ko mete, da se dela ob belem dnevu tema ter padajo vralci od mrazu na tla. Po ulicah hodijo tedaj zaviti v tople kosmate kožuhe (šube), na glavi nosijo astrahanske kape, potegnjene preko ušes. Roke vtikajo v mufe; po bradi in po brkah pa jim visi ivje. Takrat je »visoka sezona« na Ruskem; takrat, pri zakurjenem kaminu se počuti Rus najbolj srečnega . . .

No, ogledaval sem si torej Peter¹⁾ sam. Pred vsem sem si ogledal znamenite umetniške zbirke in muzeje, katerih je tam vse polno. Eremitaža ima takšne zbirke, kakršnih ne najdeš nikjer drugje. Še bolj nego njena slikarska galerija so me zanimale tukaj izkopine starogrškega mesta Pantikapeja, ki je stalo v bližini današnje Krči ob Ažovskem prelivu. Izkopine iz tega mesta, ki se lahko imenuje ruski Pompeji, so sila dragocene. Tu vidiš umotvore

¹⁾ Narodno ime Peterburga.

iz keramike pa tudi bronaste, srebrne in zlate stvari, kakršnih nima noben drug muzej na svetu. Niti v znamenitem »Museo Nazionale« v Neapolju nisem videl takih antik. Sila važen za študiranje ruskega in evropskega slikarstva in kiparstva je tudi muzej Aleksandra III. ... V »Konnogvardejskem manežu« je bila tiste dni pa tudi razstava slik društva ruskih umetnikov. Največji umetniki ruski so bili izložili svoje slike. Kaj bi našteval imena? Že tukaj pa tudi potem v Moskvi in v Kijevu sem se prepričal, da imajo Rusi svoj umetniški svet. Ruski upodablajoči umetniki so tako veliki, da Rusi ne potrebujejo Evrope niti v umetniškem oziru. Poleg velikih modernih pisateljev in pesnikov se tudi upodablajoči ruski umetniki smelo kosajo s svojimi tovariši na zapadu . . .

Z vsem sem bil zadovoljen v Petrogradu, samo z vremenom ne! Pa saj je tudi že Puškin zabavljaj na grdo podnebje peterburško, češ,

»наше северное лето
карикатура южных зим«.

Skoro ves dan sem moral imeti na sebi površnik. Pihal je hladen veter in često je pršel droben dež. Solnca nisem veliko videl ob Nevi. Da, da, za kakih 10 geografskih stopinj se je bil ipak uštel genijalni car Peter. Nekoliko južneje bi morala ležati severna Palmira — pa kaj se hoče, ko ni šlo drugače! In še eno željo bi imel jaz ob dvestoletnici Peterburga: Da bi se prekrstilo njegovo nemško ime! Če so prekrstili Dorpat v Jurjev, zakaj pa bi Peterburg moral imeti nemško kapo! . . . Pa tudi vsi tisti Schlüsselburgi, Oranienbaumi, Kronstadti, Peterhofi, Jekaterinburgi in Orenburgi so prava persiflaža na slovanski značaj Rusije! . . .

Ne bojte se, da bi vam še dalje opisaval znamenitosti peterburške, samo dve najlepši cerkvi moram še omeniti. Lepe so rimske cerkve, ali kaj takega, kakor je Izakova katedrala, nisem še videl nikjer. Granit in marmor, bron in zlato! To je nekaj čudovitega! Na vrhu pa zlata kupola! Cerkev je stala okrog 25 milijonov rubljev. Manjša je Kazanska katedrala — Rusi pravijo takim velikim cerkvam соборъ (sabór) — pred katero stoji kolonada, podobna oni pri cerkvi sv. Petra v Rimu. Bil sem tudi pri službi božji v obeh soborih ter občudoval prekrasno cerkveno petje. V ruskih cerkvah slišiš samo petje; orgel ni v nobeni.

(Dalje prihodnjič.)

Hvaležnost in ljubezen.

Spisal Fr. Strnad.

»Kje je Hedviga? . . . Dolgo je ni danes z izprehoda! . . . Se ti ne zdi tudi, mama?»

»Da, lahko bi bila že doma! . . . Toda privošči ji nekoliko prostosti!«

»Ali mama, saj ji privoščim vendar! . . . Ti me umeješ popolnoma krivo! . . .«

»Ne, ne, dragi Artur, umejem te prav dobro! . . . Vem, da je pogrésaš samo radi tega, ker jo ljubiš! . . .«

»Oh da, mama, ljubim jo tako, samo ko bi —

»Samo ko bi zdrav bil, kaj ne da?»

»Jaz upam, da bom še kdaj . . .«

»Tudi jaz upam, dragi moj sin! . . . Toda dolgo traja že to, dolgo . . . Saj bo kmalu dve leti, kar si storil tisto nepremišljenost . . .«

»Nepremišljenost imenuješ ti to, mama? . . .«

»Kako pa naj rečem drugače? . . .«

»Ne, mama, nepremišljenost to ni bila . . . Nerodnost mi morda lahko očitaš . . . Da, neroden sem bil, da sem pal s črešnje ter si pretresel hrbtenico, kakor pravi zdravnik, toda nepremišljeno to ni bilo, da sem splezal na drevo . . . Pomisli, da sem bil tistikrat šele dva meseca oženjen, in česa ne stori mlad mož za ljubljeno ženo? . . . Ali naj bi ji bil odrekel malo željo? . . .«

»Torej je želela Hedviga, da si splezal na drevo? . . . Tega nisem slišala do danes niti od tebe niti od nje! . . .«

»Ne, mama! . . . Poslušaj! . . . Stvar je bila, kakor sva ti jo že pravila oba . . . Ona ni izrekla nikake želje, a jaz sem domneval, jaz sem sklepal iz vsega, da ji ustrežem tako . . . Ah, ti ne veš, mama, kako je bilo lepo! . . . Bil je krasen dan — prav tako, kakor je danes . . . Jaz in Hedviga pa sva se preganjala po vrtu . . . Bila sva razposajena kakor dva otroka . . .«

»Saj sta tudi bila otroka . . .«

»Ona še ni bila prav dopolnila svojega osemnajstega leta.«

»No in ti si bil le osem let starejši . . .«

»To je že nekaj! . . . Toda spričo njene otročje veselosti sem bil postal tudi jaz, otročji . . . Podila sva se kakor neumna semintja; kar obstane Hedviga pod ono veliko črešnjo sredi vrta ter začne vzklikati: »Artur, Artur, ali vidiš tam gori — kako krasen in poln

grozd! In kako zrele so že črešnje na njem!« — »Ali bi jih zobala?« jo vprašam. »Da, sklativa doli ta grozd!« — kako naivno, kaj ne da? No, jaz ji odvrnem: Klatijo se jabolka in hruške, po črešnje pa se hodi takole, vidiš! . . . Izrekši, se oklenem črešnjevega debla ter začnem, ne meneč se za novo obleko, ki sem jo imel na sebi, plezati kvišku . . . Saj veš, kako izvrsten plezalec sem bil! . . . Ona mi je branila, o, kako branila, a jaz sem baš iz tega posnemal, da ji imponuje moja podjetnost in nisem odjenjal . . . Bil sem kmalu pri lepem grozdu in kmalu sem ga imel tudi odlomljenega. »Ali ga vidiš?« ji ga pokažem veselo, toda v tistem hipu, ko se ozrem nizdolu, se mi zavrti pred očmi . . . To še vem, kako so zahreščale veje, skozi katere sem priletel, kar pa je sledilo, je znano tebi, mama, bolj nego meni! . . .«

»O, znano, znano!«

Mati, dobro ohranjena žena petdesetih let, vzdihne globoko pri teh besedah in si obriše solzo.

»Ti si še vedno žalostna, mama!« pripomni sin.

»Hudo mi je — zate! . . .«

»Ko bi vedela, mama, kako slabo vplivajo name tvoje solze! . . .«

»Zakaj vendar! . . . Mati sem tvoja in komu naj se smili sin, če ne materi! . . .«

»Baš usmiljenja ne prenašam, mama! . . . Kadarkoli te vidim otožno in kadarkoli opazim, da me pomiluješ, se mi vzbuja sum, da mi nekaj prikrivaš in da veste vi drugi o meni več nego jaz sam . . . Da, mama, kadar te vidim, da si brišeš solze, vselej me prešine neprijetna misel, da morda ne ozdravim več . . .«

»Ali, Artur, kaj takega vendar ne smeš misliti! . . .«

»Saj navadno tudi ne mislim . . . Le tvoje solze imajo tak učinek name. Toda, kadar se mi porode take misli, sem nesrečen, grozno nesrečen, mama! . . . Rad bi še živel, rad bi bil zdrav! . . . Pomisli, mama, tako lepo, mlado, ljubeznivo ženko imam — ali ni hudo, biti bolan in ji biti nadležen . . .«

»Saj ozdraviš, prav gotovo ozdraviš, moj sin! . . . Ko bi bila vedela, da so moje solze krive . . . Ne, obljubujem ti, nikdar več ti ne bom s svojo neumestno žalostjo vzbujala takih temnih misli . . .«

»Veš, mama, med boleznijo ima človek dosti časa za premišljevanje in včasih mi prihajajo res čudne stvari na um . . . Danes zjutraj, ko nisem mogel spati, zmislim se naenkrat, kaj bi počela Hedviga, če bi jaz umrl . . . Bi se li omožila še enkrat! . . .« Najbrž!« sem si moral odgovoriti na to vprašanje . . . A ob tej misli se mi

je vzbudila grozna bol v srcu . . . Ne, mama, Hedvige ne privoščim nikomur več! . . .«

»Ali kake misli so vendar to! . . . Artur, za takega bi te ne bila imela! . . .«

»Za takega nespametneža, kaj? . . . O, le govori naravnost z mano, mama! . . . Saj to mi je samo v tolažbo, ako me imenuješ tako! . . . In veš li, kaj me drži pokoncu pred vsem v teh urah bridkosti, kaj me krepča in poživlja? . . . Požrtvovalnost, s katero skrbi moja ženka zame! . . . To je vendar nekaj čudovitega, ali ne: tako mlado, lepo, živo bitje, pa čepi po ves dan poleg men! Razen te ure, ko gre vsak dan na izprehod, je vedno in vedno na moji strani! In si že opazila kdaj, da bi se ji bila čitala nejevolja na obrazu? . . .«

»Ne, nikdar! . . . Jako ti je hvaležna za oni nesrečni grozd . . .«

»Hvaležna? . . . Kaj si rekla, mama? . . . Hvaležnost je to in drugega nič?« . . .

»Oh, dragi sin, ne bodi vendar tako natančen in ne polagaj vsake besedice na tehtnico! . . . Jaz sem pač rekla tako . . .«

»Ne, ne, mama, to ni hvaležnost! . . . Ali misliš, da je to hvaležnost — povej, mama!«

»Kako pa bode zdaj zopet tuhtal in preudarjal! Ne bodi tak, Artur, in ne obtežuj si brez vzroka srca! Jaz ti zagotavljam, da ni imel še nikdar noben mož boljše žene, nego jo imaš ti!«

»Da, mama, tega prepričanja sem tudi jaz! O, ženska ljubezen je nekaj posebnega, nekaj tako blagodejnega, za nas moške tako osrečevalnega! . . . Toda, mama, ali ne bodo zdaj kmalu spet črešnje zrele? . . . Dolgo, dolgo nisem bil že na vrtu . . .«

»O, seveda bodo zdaj kmalu zrele! . . . Čas je za to . . . Se ti jih mar ljubi? . . . Če hočeš, pošljem slugo na vrt. Morda dobi toliko dozorelih, da si utešiš želje . . .«

»Ne, ne, mama, do tega mi ni! Samo pod milo nebo me sili srce . . . in črešnje bi rad videl, je li kaj zelo polna . . . je li taka, kakor je bila tistikrat? . . . Oh, mama, danes se počutim tako nenavadno dobro . . . prav lahko bi šel na vrt! . . . Pokliči, pokliči, prosim, Ivana, da me spremi dol! . . . Sam bi skoraj lahko šel, tako trden sem! toda varneje bo, če me bo podpiral kdo . . .«

Mati pozvoni slugi, ki je bil kmalu tu.

»Oh, mama, to bo presenečenje za Hedvigo, kadar pride domov!« vzdikne bolnik ter izkuša vstati sam s stola, obloženega z blazinami. Toda moral ga je vzdigniti sluga.

»Le pusti, Ivan, le pusti!« se je branil, kakor bi ga bilo sram tuje pomoči. »Danes sem krepak, šel bi lahko sam in le zaradi varnosti sem te velel poklicati... Oh, mama, kaj, to bo veselje!.. Pusti jo, mama, naj me išče nekoliko časa, potem šele jo pošlji na vrt!..«

»Bom, bom, Artur, samo ne utruj se mi preveč!«

Mati je zrla žalostno za sinom, ki se je ob slugovi roki kakor senca plazil proti vratom. Ko pa so se bila vrata zaprla za njim, zdrkne v naslanjač in, zakrivši si z rokama obraz, se razjoka na glas.

»Revež, ko bi vedel, kako sodbo so izrekli zdravniki o tebi!.. Nikdar, nikdar ne boš več zdrav!.. A če ostaneš še nekaj časa pri življenju, kdo ve, kaj še doživiš!.. Hedviga je res vzgledna žena, toda... Občudovanja je vredna v svojem zatajevanju, a kaj potem, če ji prej ali slej poidejo moči?.. Tako lepa je, tako mlada in tako koprneča po življenju!.. Kdo zna, ji ne daje li moči sama nada, da bode kmalu vsega konec!.. A če ne bo?.. Ubogi sin!.. Boljša bi bila smrt, nego da bi okusil še to grenkost!.. In kako je občutljiv!.. Kako se je čutil precej zadetega, ko sem rekla, da mu je hvaležna... In vendar, kaj hoče biti to drugega nego hvaležnost, vdanost?.. Ubogi, ubogi Artur!..«

Sin pa je s pomočjo strežnikovo počasi lezel proti velikemu, prostranemu vrtu. Vzdigoval je noge takisto visoko kakor vsi bolniki, ki hirajo za hrbtenično boleznijo. Zdajpazdaj je izpustil roko slugovo, hoteč dokazati in menda tudi samega sebe prepričati, da bi brez pomoči lahko hodil, toda vselej se ga je moral spet naglo oprijeti, da ni omahnil.

Prišla sta bila s težavo do male lope na vrtu, ki je bila okrog-inokrog prepletena z raznimi plezalkami ter od dveh strani gosto obraščena. Tu notri je hotel sesti. Ne toliko radi tega, ker je bila vročina in si je želel sence — o, gorkoto bi bil prenašal lahko in morda bi bilo zunaj na kaki klopici prijalo njegovemu suhemu, izpiskanemu truplu bolje nego tu, toda hotel je, da bi ga žena malce iskala in da bi bila tem bolj iznenadena in vesela, kadar bi ga dobila... Bil je še vedno otročji in navzlic svoji bolezni pripravljen za razposajenosti, prav kakor v svojih najsrečnejših časih... Samo ko bi ga ne bila motila ter mu vzbujala v srcu nesoglasja ona nesrečna beseda, ki jo je bila tako nepremišljeno izrekla mati!.. »Hvaležna... hvaležna« — ta beseda mu je vedno zopet zašumela v ušesih... Zaman je stresal z glavo. Kakor se vrača sitna muha tem trdovratneje, čim bolj jo odbijaš od sebe, tako je bilo z ono besedo — za hipec jo je pozabil, toda takoj se mu je vrnila zopet v spomin...

Iz lope je videl naravnost na ono drevo, s katerega se je bil ponesrečil . . . Črešnje so res že zorele in sladko čuvstvo ga prešine ob spominu na one čase, ko je bil še zdrav. Kako lepo je bilo še tistikrat, kolikrat sta se podila on in njegova mlada žena okrog tega drevesa — dokler ni napravil on tiste neumnosti! . . . Da, zdaj je uvideval sam, da je bilo nespametno, plezati na drevo in izpostavljati se nevarnosti! . . . O, ob koliko srečnih trenutkov se je pripravil s svojo nepremišljenostjo! . . . Dve leti bode že od tistihdob! . . . Mraz ga pretrese pri tej misli . . . Dve leti, najlepši dve leti njegovega življenja bosta minili, minili tako žalostno . . . Kolika izguba! . . . Čudno, do danes mu še nikdar ni bilo prišlo na misel, ob koliko se je del s svojim nezmiselnim činom, šele danes se je prav zavedel, kako drago ga je stala ta njegova bolezen . . .

A za to pa mu je žena hvaležna! . . . Ha, hvaležna! — Proč, proč s to čudno besedo! . . .

In iznova se je trudil, da bi se ubranil neprijetnemu spominu . . .

»Ne, ne, Hedviga me ljubi, kakor me je ljubila!« si je dejal. »Prepričan sem, da me ljubi! Le ljubezen je tako požrtvovalna, hvalečnost nikdar! . . . O, kako ji bom vračal to ljubezen, kadar ozdravim, kako ji bom stregel, kako bom . . . Toda — če ne ozdravim? . . . Če umrjem? . . . Čigava, čigava bo potem Hedviga? . . .« Pretreslo ga je in srce se mu je stisnilo. »Pa saj ozdravim, prav gotovo ozdravim! — — A če le ne bi? . . .« Misli so se mu čudno menjavale. — »Hvalečnost — ljubezen . . . Po čem se pravzaprav razločuje hvalečnost od ljubezni? . . . Kaj je hvalečnost, kaj ljubezen? . . . Hvalečnost vzbujajo pač usluge, a ljubezen? . . . Kaj je vir ljubezni, kaj jo budi, podžiga in krepi? . . . Ali ne mar . . .«. Stresel se je. Prešinila ga je hipoma zavest, da njega žena ljubiti ne more. »Toda zakaj ne, ko pa ve, da ozdravim, ko ve, da bodem spet, kakršen sem bil, zdrav, lep! . . . Bi mi bila mar tako dobra, če bi me ne ljubila? . . . Ali me ne tolaži venomer, mi li ne gladi čela, mi ne poljublja oči, lic, ust? Ali niso to dovolj jasni dokazi njene neusahljive ljubezni? . . . Ali je mogoče, da bi se mi kazala tako vdano iz gole hvalečnosti? . . . Hm, ljubezen — hvalečnost . . . — —«

Pojmi so se mu začeli mesti, glava mu je postajala težka, trudna in neka čemernost se ga je lotevala . . .

Skozi gosto zelenje so prodirali v lopo do njega posamezni prameni solnčne luči. Nešteto sicer nevidnih prašnih atomov je plesalo v solnčnem svitu kakor nebrot živih bitij. Zdelo se je, kakor bi ti solnčni žarki tkali . . . tkali in snovali življenja preprogo . . .

Začel ga je zanimati ples teh prahov. Odkar je bil priklenjen na stol in ni bil pristopen tolikim vtiskom, je osredotočeval mnogokrat na malenkosti svojo pozornost in zanimalo so ga stvari, na katere zdrav niti mislil ne bi bil. In to je bilo še dobro zanj. Pri takem opazovanju je često pozabil svojo nezgodo. Tudi zdaj je bil že na tem, da se iznebi prejšnjih neprijetnih, po dvomih zbujenih mu misli, ko začuje hitre, lahke korake in vesel, zvoneč smeh . . . Razstre nekoliko zelenje, ki je obdajalo njegovo skrivališče, in vidi, da prihaja Hedviga, ž njo pa njegov prijatelj, ki ga je često obiskaval.

Malce krvi mu je šinilo v suhi obraz, ko ju je videl prihajati, ne da bi bil vedel zakaj . . . O, kako lepa, kako mladostna, kako polna življenja je bila ta njegova Hedviga! Dolgo je že ni videl v promenadni obleki. Prihajala je z izprehoda naravnost semkaj na vrt, ne da bi bila šla prej pogledat k njemu gori. To se mu je zdelo malo čudno . . . In kako je bila vesela, srečna danes in kako je žarela v obraz! Njene noge so se komaj dotikale tal, tako na lahko in graciozno je stopala. Bila je tako ljubka kakor tistikrat, ko jo je videl prvič . . . Kar nič ni bila podobna omoženi ženi, kakor deklica je še bila . . . To dejstvo ga je čudno zaskalelo.

»O Bog, o Bog . . . —«

Mrzel pot mu vstane po čelu in grozno mu je bilo v prsih. Skrije se spet za zelenje, da bi ga onadva ne mogla uzreti precej . . . Bila sta že čisto blizu, tako da je natanko razumel, ko je opomnil njegov prijatelj:

»Kje imate torej tiste svoje tako proslavljane vrtnice? . . .«

»Precej, precej bova pri njih,« je odgovorila ona in oči so se ji iskriale. »Jih vidite tamle?«

Šla sta mimo lope ter se ustavila pri gredici, ob kateri so žarele vsakovrstne vrtnice ter duhteli raznobarvni košati nageljni. Hedviga je bila nenavadno dobre volje. Vsaj on je ni videl že dolgo take . . . Od kdaj že ne? . . . Začelo ga je mučiti zdaj zopet to vprašanje! . . . Od kdaj torej, od kdaj? . . . Saj se je vendar vsak dan smehljala, vsak dan kazala veselo lice, in vendar, vendar, kak razloček! . . . Ha, zdaj se je spomnil, da ni vsak smehljaj izraz veselja in da se kdo lahko kaže veselega, ne da bi v resnici bil! . . . Z izredno bistroumnostjo je razločeval zdaj med pristnostjo in nepristnostjo . . . Torej od kdaj je že ni videl take? . . . Ali je mogoče, da od tistega dne ne več, ko ga je bila doletela nesreča? . . . Kako je mogel biti tako zaslepljen? . . . — —.

»Katera cvetka bo torej moja?« je čul vprašati svojega prijatelja.

»Izberite si, katero hočete!«

»Ne, vi mi jo morate izbrati!«

»Dobro torej! Kake barve — ali belo, ali rumeno, ali rdečo? . . .«

»Tudi to prepuščam vašemu ukusu!«

»Med rdečimi imam posebno krasne eksemplare . . .«

Zardela je sama pri teh besedah. Tako vsaj se je zdelo njenemu možu . . . Vsi njegovi čuti so bili nekam poostreni. Vsako potezico na licu svoje žene jo natanko razločeval in vsak gibljaj njenega obraza in života se mu je zdel pomenljiv . . .

Izbrala je bila po daljšem iskanju krasno, napol razvito rožo. O, kako srečen bi bil, če bi jo bila dala njemu! . . Enkrat se je že hotel oglasiti, a spametoval se je še o pravem času . . . Po vsem životu drhteč, je opazoval še naprej in čital iz zategljajev njenih usten in iz odseva njenih sladkih, velikih oči, kaj se godi v njeni duši . . . Videl je, kako je izročila njegovemu prijatelju žlahtni cvet, videl, kako se je — mogoče da nehote — doteknila njena roka njegove in kako sta se zganila pri tem oba . . .

Morda ni bilo vse to nič, in vendar, vendar . . .

Zašumelo mu je po ušesih in prešel mu je za par hipov sluh, potem pa je čul spet, ko je on zaprosil:

»Malo se še pomudite tukaj! . . .«

Presrčno ga je pogledala in on je hipoma vedel, kaj sije iz tega pogleda! O, kako dolgo že ni njega tako gledala! . .

»Malo se pomudite še,« je ponavljal prijatelj, ona pa je odgovorila:

»Ne morem . . . ne smem! . . K Arturju moram, vem, da me že težko pričakuje . . .«

In povabila je oko in žalost ji je obvela lica . . . Pri spominu nanj se je — užalostila! . . Oh, vse je vedel zdaj, vse! . . To, kar je odsevalo njemu nasproti iz njenega pogleda, je bilo sočutje, je bila hvaležnost, vdanost, ali bodisi že karkoli hoče, samo to ne, česar si je on tako želel! . . Ne njemu, onemu nasproti je žarela ljubezen iz njenih oči . . .

Prijatelj in žena sta odhitela spet mimo lope, ne da bi ga bila zapazila, njemu pa se je stemnilo pred očmi, tako nekako kakor tistikrat, ko je padel s črešnjevega drevesa, in nezavesten se je sedel skup . . . — —

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenc.

(Dalje.)

III.

ozdarjem, katerim je treba žilave vztrajnosti in junaške kreposti, je prištevati kunarje. Že za Valvasorja je slovela naša dežela radi obilnosti in kakovosti kožuhovaline. Na ljubljanske semnje o sv. Pavlu, januarja meseca, so dobajali kupovalci kož iz daljnih krajev in celo iz severne Nemčije. Že takrat, v dobi Valvazorjevi, je imela koža kune zlatice vrednost manjše krave in celo postava je določevala stanove, katerim je bilo dovoljeno s to kožuhovalino se ponašati. Leta 1873. so plačevali nabiralci kožuhovaline na licu mesta kožo zlatenke s petnajstimi goldinarji. Ni torej čuda, da so ljudje ob gozdu in v zimskem času od nekdanj zasledovali živali, ki dajo kožuhovalino, in da se pečajo s tem še dandanes. Tudi lisica, jazbec, posebno vidra, dihur in, kakor sem že omenil, polh dajo dober zaslužek, ko pridejo v past in pest. Ali prva je kuna, za katero so se izvežbali v naših gozdih pravi strokovnjaki. Kunar je vsak bolj ali manj tudi lovec za drugo zver in domalega zna vsak rabiti tudi puško — s pravico ali brez nje, tega ne bom preudarjal; jaz nisem nikoli nobenega vprašal, ima li orožni list ali privoljenje za lov. Ko hitro smo stopili v gozd, smo bili tovariši, »doma pa vsak svoj gospod«. Poznal sem ljudi, ki so na jesen premišljevali, bi li šli čez zimo na Hrvaško za zaslužkom kot drvarji, ali bi ostali doma in se pečali s kunjim lovom. Ako je zima ugodna in ima kožuhovalina dobro ceno, je tudi doma dober zaslužek. Ugodna je pa zima takrat, kadar pogostoma zapada sneg, pa ne predebel, ker to daje sled in ne prehude hoje. Vztrajen pešec pa mora biti kunar in snega in mraza se ne sme zbiti, in zatorej sem že skraja omenil, da kunar mora biti cel korenjak.

Kun je dvoje vrste: so belice in zlatice. Prva je bolj znana, ker se nahaja povsod po naši deželi in celo po poslopjih se ugnezdijo ali jih pa obišče po zimi. Zlatica je pa gozdna žival. Kjer ni debelega, širnega in skalovitega gozda, tam zlatice ni. 'Ona rabi velik hlev, kakor pravi svet, in ji ni nič za to, ako preišče eno noč tudi več stotin oral gozda. Belica ima belosivkasto podlanko in črnikasto

reso, na vratu pod glavico pa snežnobelo liso. Zlatica pa ima zlato-rjavkasto podlanko, bolj rjavo nego črno reso, na vratu pod glavico pa krasno, bolj ali manj rumeno liso, ki se v resnici žari kot zlato in ji daje ime zlatica. Imenujejo jo tudi žlahtnico, ker je nje kožica, čeprav manjša od beličine, vedno precej dražja. Tudi bolj vitka je zlatica od belice in po drevju je bolj poskočna kakor veverica, kateri je največji strah, ker njena gnezda ji dostikrat služijo za posteljo, nje život pa ponajveč za hrano. Brehm pripoveduje, da je prešinjajoče gledati, kako veverica bega z drevesa na drevo pred zasledujočo jo zlatico, kako s trepetajočim glasom oznanjuje svoj smrtni strah, da se upelhana kar z vrha drevesa vrže do tal, da bi si otela življenje, da pa zlatici le redkokdaj uide, ko jo je zasledila. Jaz to Brehmu verjamem, ker sem se sam prepričal, da je veverica, koder prehaja zlatica, zelo redka, in po mojem mnenju so ta, polh in pa miši glavni živež zlatici. Zakaj, to že povem. Belica ne hodi rada po drevju, ponajveč se umakne na drevo le, ko ji preti nevarnost, n. pr. pred psom. Veverico, miši in polha pa zasleduje tudi ona, pobira pa tudi sadje in pri poslopju je tudi kuretini zelo nevarna.

Kune se lovijo v pasti in z zasledovanjem. Za pasti služijo železa, takozvani ključi, in pa kladice. Železa in kladice se pokladajo po skalovju in po gozdu, koder ima kuna navado prehajati. Za vado se najraje stavi perutnina. Ključ je stava od tal iz dveh pripognjenih dreves, ki skup stisneta, kadar žival poprime za vado. Kladica je za kuno najbolj navadna stava in obstoji iz več kosov lepo obdelanega lesa. Sredi stave se dene vada. Ključ je preveč vidna stava in zatorej ne priporočljiva. Kladici pa škodujejo miši in ptiči, n. pr. šoje, ki se lotijo vade in s tem sprožijo stavo. Kdor namerava loviti na stave, privaja žival že jeseni s tem, da razmeta vado po mestih, po katerih bode stavil. Kladičar postavlja tudi že zgodaj jeseni kladice, ki jih pa ne naproži, da se jim žival privadi. Kladice se nastavljajo po izpodmolih in skalnatih votlinah, kajti kuna, ki zasleduje miši in druge živali, ki se ogibljejo snega, iztika seveda po takih prostorih, ki so zavarovani za sneg. Kar velja za kladico, velja tudi za stavo želez. Pri obojih stavah mora pa biti lovec zelo previden, da ga lastni sled ne ovadi, kam da stavi, sicer dobi hitro pomagača, ki skrbi s tujim trudom za svoj žep. Gorje, ako se pri tem delu stavec in nabiralec srečata! Nabiralec mora imeti lahke pete, da se otme srditosti in maščevanju stavca.

Pravi lov se prične šele potem, ko zapade prvi sneg. Sled živali kaže lovcu, kod prehaja in kam je torej najprimerneje staviti.

Sled je pa tudi kaŝipot za lov po zasledovanju. Ta lov pravzaprav vzbuja strast v naših gozdarjih, ki se peĉajo ŝ njim, da jim ni prestajati doma, ko se navadni ljudje stiskajo le bolj za peĉ. Sneg in sled ovadita vse. Niti ganiti se ne sme ŝival, da bi pravi gozdar ne vedel kam za njo. Nikar ne mislite, da je to kar tako samo ob sebi in da more vsak, ki ima zdrave oĉi, kar tako za ŝivaljo kakor za ĉrto na papirju! ŝival prehaja semtertja in veĉkrat skriŝa svojo pot. Zahaja tudi po goŝavi in po grdem svetu, kuna posebno ŝe iztika po votlinah, po katerih veĉkrat preide daljno pot in stopi na dan na precej oddaljenem mestu. Zlatica lazi tudi po drevju in pride do tal po daljŝem presledku.

Pa kaj bom o tem govoril! Kdor je koliĉkaj po snegu hodil za ŝivaljo, je izkuŝal, da ŝe zajca, ki se tako znaĉilno loĉi s svojim sledom od drugih ŝivali, je teŝavno doslediti in doloĉiti, od katere kljube je ŝel na loŝ. Pravi kunar pa ve loĉiti veĉerni in jutranji sled, bodisi v prhkem, bodisi v juŝnem snegu. Celo sled zlatice loĉi od sleda belice. Dihur ali veverica ga ne smeta nikdar zmotiti. Gorje prvenu, ki se da preslepiti veverici! Ta ostane zaĉetnik in nevedneŝ ŝe dolgo let. Kar sem poznal kunarjev, bolj sposobnega za sled nobenega ne nego mlajŝega Pangreta iz Podcerkve. Ta ni sledil pravilno samo po snegu, tudi po blatu, prahu, listju, travi mu je vsaka najmanjŝa izprememba, ki je navadno oko niti ne zapazi, sluŝila, da je ŝival zasledil in ukrenil, v katero smer je preŝla. Jaz sem se mu nekoĉ ĉudil, ko mi je nagnal srnjaka, in to po samem listju. Prav do mene je priŝel po ravno istem tiru kakor srnjak. Vpraŝal sem ga, kako je to mogoĉe, in rekel mi je: »Pripognite se, gospod, pa glejte nazaj! Ne vidite li ĉrtice, ki je oznaĉena s privzdignjenimi listki?« Kar sem pa jaz zapazil ŝele potem, ko sem se spognil, to je bilo Pangretu vidno kakor divjaku Indijancu. Vsako najmanjŝo izpremembico na listju je zapazil Pangre in tudi takoj razloŝil, je li od ptiĉa ali od ŝivali, ki po tleh prehaja. Pangre je vedno gledal po tleh in okolo sebe in zapazil vsako malenkost, dasi je tako mirno prehajal in, rekel bi, malomarno se kretal, da bi spremljevalec mislil, da kar dremlje po poti. Njegov oĉe, ŝe sedemdesetleten starĉek, pa tudi ŝe dober peŝec in boljŝi strelec nego sin, je bil vse bolj ŝivahen od sina in se je veĉkrat jadikoval ob sinovi poĉasnosti, vendar v dvombi, kam je ŝival krenila, kje se je pristavila, kako zastaviti, od katere strani pognati, je po najveĉkrat obveljala beseda mlajŝega Pangreta. Puŝka se je pa pri njem malokdaj zaman oglasila. Pangre ni pomeril, ĉe se ŝival ni pristavila, in ne vem, ali zlobnost ali re-

snica mu je prisojala tudi to, da Pangre vselej poklekne na eno koleno, predno pritisne na zmet. Le govorite, kar hočete, jaz pa pravim, da zasledovalca in priganjača nisem poznal, kakršen je bil mirni, redkobesedni Pangre!

Kunar se odpravi v gozd, ko hitro zapade sneg. Najugodnejši sled daje sneg, ki zapade z burjo, kajti ta sneg ne obvisi na drevju in je prhak. Da ga zapade pedenj visoko in na zmrzla tla, potem je prava ura za gozdarja lovca. Ljudje, ki se spoznajo, odhajajo pri prvem vidu od doma. Navadno ima vsak sekiro, malho ali torbico ob strani, v njej pa železa ali sak, ogenj pa kaj za pod zob. Družijo se po trije, tudi štirje in eden med njimi nese tudi pušo s seboj. Pušar odhaja iz vasi po vrtilih in za hišami in najrajši še pred dnem. Kjer se neha polje in se prično pašniki in potem gozd, tam je na gotovem mestu sestanek. Potem se lovci razidejo, še prej se pa domenijo za mesto, kjer se zopet snidejo. Eden gre navadno ravno pot, drugi po straneh na okrog in na novem sestanku si dopovedo, kaj so presledili. Ako je kunji sled v obhojenem svetu, potem se prične razgovor, v kateri kraj je držal sled. Ako sled ne drži iz obhojenega sveta, potem se ve, da je v krogu, in prične se žival »krajdati«. Te besede si jaz nisem mogel prav raztolmačiti. Pomeni le toliko, kakor žival v kraj deti, ali črez, da je v krajdi, t. j. v krogu, ki je s kredo zaznamovan? Beseda se rabi različno: Okrajdali smo žival, v krajdi smo jo imeli, dolgo krajdo smo naredili, hitro je bila v krajdi. Vzemimo, da žival zasledi lovec, ki prihaja na levi strani kroga, da je pa tisti, ki je šel po sredi, ni prisledil, potem je gotovo, da je v prostoru, ki sta ga obšla ta dva lovca. Ako jo je lovec, ki je šel skozi sredo obhojenega sveta, tudi presledil, potem določi lovec, ki je obšel desno stran, je li žival se upokojila v presledenem svetu, ali pa je še naprej odšla. Vzemimo, da se dogodi poslednje, potem se prične nov krog, toda ta že z manjšim okrožjem, kajti nadejati se je, da le predaleč ni odšla. Srednji sledilec gre potem navadno že za sledom, posebno ako je po kraju in po navadi živali se nadejati, da se v tej okolici rada upokoji. Ko je žival naposled vendar že dosledena in okrajdana, potem se prične lov. Kjer se prične sled mešati in križati, tam se navadno ugiblje, da si je kuna že iskala postelje.

Lovci gledajo pogostoma na košate smreke in hoje, ko ne bi zagledali kakega veveričinega gnezda. Če ni po sledu očitno, da je žival šla na drevo, potem se na deblo le potolče, in ako je kuna v gnezdu, hitro skoči iz njega in se pomakne proti vrhu med veje

in lovec s pušo ji nameri in jo skladi z drevesa. Ako pa sled pelje naravnost na drevo, na katerem je gnezdo, potem se pa kar v gnezdo ustreli in kuna se iz njega prekucne, če ni ranjena prav do smrti, sicer pa obtiči kar v gnezdu, ki je treba potem do njega splezati in jo dobiti.

Kakor je mogoče, da je žival v gnezdu in na drevesu, do katerega ne pelje sled, tako se tudi dogodi, da je ni v gnezdu in na drevesu, do katerega drži sled. Eno in drugo, ker kuna zlatica, kakor sem že omenil, tudi po drevju prehaja, gre od tal po oddaljenem drevesu in se v gnezdo spravi šele po daljnem potu po vejah in drevju. Dogodi se tudi, da kuna zalezava gnezda, da bi zasačila veverico, in da jo, ne da bi jo bila zalotila, samo prežene. Potem se prične lov po drevju in se konča daleč proč, posebno kadar luna sveti in je jasna noč. Prigodi se pa tudi, da daleč naokrog ni več sledu do tal in da ni gnezda, in čeprav so, kune le ni v nobenem. Šla je v duplino. Išči sedaj šuplje drevo. Takih je v debelem gozdu več in nahajajo se tudi taka drevesa, katerim se spodaj ne pozna, da imajo visoko gori in med kako rogovilo dovolj dupline, da se kuna vanjo potakne. Istina je, da kunar pravi, da je kuna že v rokah, ko je na drevesu; to pa le z ozirom na to, da je zmerom bolj gotovo jo dobiti, ako je od tal, nego da je v tleh. Da je kuna v šupljem drevesu, jo preženeš iz njega, če biješ po njem, pa tudi z dimom, in potem pride na vrsto zopet strelec, ki ima pa težko nalogo, ako se žival ne prestavi, ampak kar naprej drevi po drevju in je po grdem svetu ni moči dohajati. Vem pa tudi še poseben slučaj, ko je kuna šla na popolnoma zdravo drevo, in vendar je ni bilo na njem in ne na kakem drugem drevesu naokrog in do tal tudi ni bilo sledu. Ko pride na vrsto mož, o katerem bom pozneje govoril, pojasnim ta slučaj po njegovih besedah. Sploh velja pri kunarjih pravilo, da kune, ki je odnesla pete, ko je bila pregnana z drevesa ali iz tal, ne kaže tisti dan več preganjati. Pognana žival se redkokdaj upokoji in vedno bolj kaže, pobriniti se za drug sled.

(Dalje prihodnjič.)

Ob Krki.

Krka, otožna Krka!
Kakor vode tvoje
tihe sanjava očesca
ljubice so moje.

In kot očesca njena
tudi ti si lažniva;
nikdo ne ve, kaj v tajnih
globinah vaših se skriva.

A. Gradnik.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

»**T**ri dni bo zdaj tema, pravijo po vasi. Nič ne bo solnca in jutra ne bo, ne opoldneva, ne večera,« je zaropotala baba z ugrizeno nogo.

»In žgancev ne bo, ne soka, ne kaše,« jo je postrašil ironist Marka.

»Kaj menite, Planjavčev oče, ali bo res, ali ne?« je vprašala baba.

»To ni nič. Jaz že čutim, da mi bije jutranja sapa v nos. Dolgo ne bo, in imeli bomo zopet dan. Solnca menda ne bo, ker na Čemšeniški planini vise mokri oblaki.« Jel si je napravljati tobak. »Ampak tega pa še ne veste, kaj se je prigodilo na Kolovraškem?« je vprašal mirno.

»Ničesar še nismo šlišali,« so odgovorili iz krdele.

»Kaj ste bili sinoči na Kolovraškem?« je vprašal hlapec s Frtice.

»Bil, bil. Kakšen strah je pa tam — oj!«

»Povejte nam, oče!«

»Le poslušajte! K bratu sem bil šel včeraj popoldne pogledat v kolovraške hribe in nazaj sem se vračal pozno v noči. Ali to pa rečem, da groze sem pa toliko prestal, po nepotrebnem prestal, da nič ne vem, kako sem prišel nazaj v naš graben. Le to vem, da je včasih zavihral gozd okrog mene kakor ob velikem viharju.«

»Saj smo se groze tudi mi naužili — oh!«

»Potres sam bi me ne bil toliko preplašil, ali tisti Urijčkov Matija, ki je cunje pobiral tudi po grabnu in ga vsi poznate, tisti me je tako prestrašil, da se ga bom spominjal vse žive dni, in tudi naši otroci bodo govorili o njem.«

»Pa so pravili popoldne pri krščanskem nauku, da je umrl.«

»Umr! . . . smrt ga je stisnila . . . Bog mu naredi milostivo sodbo! Večkrat se je norčeval: umrjem tedaj rad, kadar bo v raju izpraznjeno mesto cunjarja, kajti drugega ne maram biti gori. Tako se je bil navadil svojega posla. Zdaj pa stoji siromak pred božjim prestolom in Bog sodi, v čem je grešil.«

»Večna luč naj mu sveti! I kaj . . . ali vas je mrtev tako strašil?«

»Mrtev . . . še na parah se je pošalil z nami. On bi bil to noč kmalu od mrtvih vstal.« Iz krdela so se čuli obupni vzkliki k raznim nebeškim mogotcem. Gospodar s Planjave je nadaljeval: »Matija je tolikrat prenočil pri nas v Planjavi in nam delal družino, pa sem si dejal sinoči, ko sem šel mimo hiše, kjer leži na parah: moraš mu tudi ti zadnjo noč tovarišiti kratek čas. Bilo je že po enajstih, ko sem stopil v tisto hišo. Ljudi je vasovalo tam dosti. Pokropil sem mrliča in pomolil. Ko tako stojim pred mrtvaškim odrom in molim, zabobni pod zemljo in udari ob stene s tako močjo, da je vse skočilo na noge. Mrtvaška leščerba na steni je padla na klop, luč na mizi se je zazibala, okno nad mrličevim vzglavjem se je samo od sebe odprlo in mrlič se je začel gibati pod rjuho, kakor bi se bil že naveličal ležati na hrbtu.«

»O prežalostna mamka božja, prosi za nas zdaj in na zadnjo uro!« je zahrumela baba z ugrizeno nogo in vprav blazna je stekla, po vasi razglašat to novo znamenje sodnjega dneva.

»O Jezus Nazarenski!« je viknil berač Devs, ki je bil tudi v krdelu, in zašepal je za babo. Za njim jo je udaril Krulčev Peter.

»Ali je vstal?« je vprašal nekdo iz krdela.

»Kako bi vstal? Le postrašil nas je Urijškov Matija. Nihče še ni vstal od mrtvih nego Kristus in tisti, ki jih je on zbudil. Tega vam ne morem dopovedati, kako smo koprnili ob tem pogledu, kakšen vik in krik je nastal po izbi. Vse se je rilo k durim, tako da jih tisti, ki so bili prvi, nikakor niso mogli odpreti, kar je še bolj pomnožilo zmešnjavo. Jaz sem bil še tako pri zavesti, da sem skočil k oknu za durmi in jih odprl; ali tako so se zagnali prestrašeni ljudje za menoj, da sem se s težavo skobacal skozi okno na trato. In bežal sem, kolikor so dale noge, drugi pa za menoj. Kar se tiče mrliča, je bil ves ta strah prazen: Urijškov Matija je mrtev in prej ne vstane nego na sodnji dan; le potres ga je toliko zasukal, da se je obrnil na stran. In tako leži morda še zdaj in čaka prsti. Ali strah nam je naredil velik.«

V krdelu so izpregovorili o tem čudnem dogodku. Da je prinesel isto novico kakšen mlečnozobnik ali človek, ki še ni utrdil svojega ugleda pri vaščanih, pa bi jo bili razteptali na široko in vsak po svoje, ali to, kar je povedal možak, so vsi verjeli in nihče se ni drznil razvijati drugačne ali nasprotno misli. Polegli so zopet mirno na svoja ležišča ter vpirali poglede na gospodarja s Planjave.

Planjavec se je sklonil k ognju po utrinek. »Hudika . . . po vasi bo nemara tudi dosti škode«, je dejal, z gorečim utrinkom lahko se dotikaje duhana in obrnjen k Tonetu.

»Oče, vse narobe je v vasi in kvara bo menda mnogo«, je odgovoril mladenič, zadovoljen, da more izpregovoriti z razsodnim človekom.

»Da bi le tresenje pojenjalo in bi nam pomladanska setev lepo vstala in bi nam Bog dal obilo letino, pa bo še vse dobro. Hiše bomo že popravili, saj les rad raste v naših gorah in kamen in pesek tudi«, je menil ravnodušno gospodar in bacnil utrinek nazaj v ogenj. Začel se je ozirati po njivah, kakor bi hotel razbrati, kaj je tam posejanega. Ker pa iz svita ni mogel videti, je stopil nazaj v temo in od tam se je oziral po rebru in po hosti, kakor bi iskal nečesa in bi hotel zapustiti družbo.

»Planjavčev oče«, je zaklical zdajci za njim Frtiški, »ali imate svojega hudega psa še na verigi?«

»Psa še imam, hiše pa menda nimam, hiše«, je odgovoril Planjavec. »Še otrok ne vem kam spraviti. Kad, dobro novo kad z močnimi, železnimi obroči sem bil privalil izpod napušča, da posteljejo vanjo otrokom, pa hudik vedi, kako to, da mi je na vrtu ušla iz rok in zbohnela v dolino. Gori-le med brinjem bo nekje, če se ni zavalila noter doli v ono hosto.«

»Aha, sedaj pa vemo, kaj je poprej tako vršalo in hrumelo po rebri doli«, je vzkipeł Tone. »Viž, Frtiški, kako modra glava si ti! Glej, kakšni so tvoji antikristi! Planjavčev oče, vaša kad je v hosti, tu-le bo skraja v češminju. Pomogel bi vam je iskati, ker je potrebujete, pa ne utegnem. Pojdi ti, Frtiški, in pomagaj očetu iskati! Kako si trepetal pred tisto kadjo, siromak!«

»Noč ima svojo moč in po noči se vse narobe vidi. Zjutraj, ko se dan zazna, bomo sodili že marsikaj drugače in tudi naše hiše se nam ne bodo zdele tako razdrte,« je govoril Planjavec v temi.

Hlapec s Frtice se je jel nekoliko sramovati svoje strahopetnosti. Vstal je in se pridružil Planjavcu, dasi nerad. Oprezno je stopical za gospodarjem ter globoko premišljeval. Ukrenila je njegova glava, da kad bo morda res kad, pa kako lahko se v njo skriva cela pošast. Malodušnost ga tudi tedaj ni zapustila, ko je valil s Planjavcem posodo v reber: skrbno se je oziral na kad in na brinove grme, ali se ne dvigne od tu ali tam kakšna prikazen, prežeča na njegovo kristjansko dušo.

Ostala družba pa v antikrista ni več verovala.

Tone je šel dalje po vasi, vršeč župnikovo naročilo.

XV.

Krulčev Peter je bežal domov. Povest ob Urijčkovem Matiji mu je zadala takšen strah, da ni vedel, ali je živ ali mrtev. Taka groza ga je obhajala, da ni hotel iti v svojo sobo. Potrkal je na Andrejeve duri. Nerač mu je šel stric Andrej odpirat. Šklepetaje z zobmi je stopil tesar k prijatelju.

»Ali si dobro zaprl vrata za seboj?« je vprašal stric Andrej, ko je bil zopet legel v postelj. Peter si je z dlanjo obrisal mrzlični pot z obraza in prikimal.

»Le bi pogledal, Peter, v svoj konec . . . Glej ga! Po kaj si prišel sem? Le meni verjemi: tat nikdar ne miruje.«

»Oh, kaj mi more vzeti! Orodje imam pri Porenetu, drugih stvari pa ne najde pri meni.«

»Ker vse zapiješ,« je pokaral Andrej.

»Gol sem se rodil, gol pojdem s tega sveta! Naj se zgodi sveta božja volja! Oh Andrej, mrličji vstajajo iz groba!«

»Ti si se ga menda zopet nalezal. Kje vstajajo mrličji iz groba?«

»Urijčkov Matija je vstal.«

»A — saj še pokopan ni. Čemu tvežeš take neumnosti! Ampak v svoj konec idi! Tat ti lahko vzame kožuh. Pri Koritniku so lansko leto pokradli vso obleko, naj je bila kaj vredna ali nič. Le poslušni me in poglej, če je vse zaprto in pa če si dobro zapahnil za seboj! Ti rad pozabiš.«

»Oj Andrej, ne bodi tako nezgubečen! Ne boj se tako za svoje zaklade, v večnost jih ne ponesesh s seboj!«

»Kaj brbljaš vedno o zakladih, ki jih nimam! Kolikokrat sem ti že rekel: naredi nov zapah iz hraščine, bukov ni za nič; ti pa vselej pozabiš.«

»Pusti črvom in moljem, kar je minljivo, in obljubiva se v samoto pokoro delat, zakaj prišla je velika žetev in angeli poneso v božje shrambe dobro pšenico.«

»Pozebla je pšenica to zimo. Kako bodo ljudje plačevali obresti!« je vzdihnil Andrej, ki ni dosti pazil na tesarjeve opomine.

»Prijatelj, vsa znamenja na nebu in na zemlji kažejo, da se nam bliža nebeško kraljestvo. In glej, nobena zapirka ne bo držala bogastva in odvzete ti bodo vse minljive stvari, naj tudi ležiš na njih.«

»Na čem ležim, avša neumna! Vsak praznik se ves dan potepaš po vasi, zvečer pa tukaj rogoviliš. Bolan sem, pa me tako žališ.«

»Naj bom neumen, če sem. Tisti hudo učeni ljudje, ki nam pošiljajo novine in bukve, ne bodo deležni nebeškega zveličanja.

Priprosti, ponižni ljudje pridejo tja, kjer vsak dobi plačilo. Ampak, Andrejka, ti ne veš, kaj se godi po vasi. Ljudje molijo in jokajo v dva cepa, hiše škripajo, dimniki se gugajo, mrtvi vstajajo in z našega zvonika je padla streha na tla.«

»Stara je bila tista streha. Moj rajni oče so pravili . . .«

»In čudeži se gode po vasi, kakršnih ne pomni živ človek.«

»Kakšni čudeži?« je vprašal malomarno Andrej in zazeval.

»Tolarji so padali včeraj na zemljo.«

»Kje?« je vprašal stric, zabrnil glavo k tesarju in razširil oči.

»Pod Cijazovčevim kozolcem. Oh, to so znamenja!«

»Tolarji praviš? . . . Kakšni tolarji?« je zakipel hipno Andrej z velikim zanimanjem za ta čudež.

»Pogoldinarski, okrogli . . . na videz pošteni, cesarskega kova.«

»Na zemljo so padali? Iz Cijazovčevega kozolca?« Postelj je zaškrpala in krčevito se je dvignil bolnik, kakor bi se bila sprožila neka tajna sila v njem.

»Ali so padli iz kozolca, ali iz neba, ali jih je vrag iz zemlje vrgel ven, tega ne ve živa duša. Najbrž jih je metal izkušnjavec.«

Stric je te besede v živo poslušal. Obrnil se je na postelji in podprl težko glavo v roko. Grozne misli so ga burile. Noge je premetaval pod odejo, kakor bi ga pikale vanje strupene živali. »Poprej si rekel, da so padali, zdaj pa praviš, da so padli. Enkrat praviš, da jih je vrag vrgel, potlej pa, da jih je metal. Ali jih je bilo več in večkrat?« je vprašal po kratkem premolku.

»Eden za drugim so padali, če niso prišli iz zemlje. Tvoj brat Jože je našel enega zjutraj, enega pa opoldne na trati pod znamenjem.«

»Poprej si rekel, da pod kozolcem!« se je vzburl bolnik ter ostro vpri oči v Petra.

»A kaj vem, kje je bilo! Prišel sem prepozno h kozolcu in sam nisem videl, kje so padli in odkod. Tolarja sem pa oba videl v Cijazovčevih rokah. Kakor sem kupil, tako ti prodam.«

»Dva torej!« je zastokal stric Andrej. Zgreznil se je vznak v posteljo in sklenil roki. Zelenkasta bledost se je razlila po njegovem velem obrazu, iz katerega se je svetilo dvoje sivkastih, globoko vdrlih oči. Nekaj časa je otrpel ležal, strmeč v zakajeni strop. Ko se je osvestil, je zopet dvignil suho postavo, naslonil se na komolec in milo je zaječal: »Oh, Krul — Krul — Krulčev Peter . . . idi gori . . .« Tu se je premislil in s posiljenim kašljem si je prestrigel besedo. Zopet je ležal liki mrtvo telo in hropel. Visoko so se mu dvigale prsi, ker huda ura je razsajala v njih. (Dalje prihodnjič.)

Književne novosti

Ivan Cankar: Na klancu. — Knežova knjižnica IX. Izdala »Slovenska Matica«. 1902. (Konec.)

Črevljarjev lik je risan naravnost klasično; zdi se mi, kakor da bi bilo pod to trdo skorjo skrito tisto slovensko srce, ki bi utegnilo sčasoma zravnati tiste neprijazne, s kamenjem posute, s trnjevim grmičjem na redko poraščene rebri slovenskega klanca, ako bi bilo prav vzgojeno in trdno vojeño. Ko sem poslušal možate besede tega pijanca, gledal njegovo odločno dejanje, tedaj sem se začudil, kako je prišel tudi ta med te suhe, sanjave slabiče na klanec; žal mi ga je bilo, kakor je človeku hudo pri srcu, ko gre po rodovitni, a zane-marjeni ledini, ki rodi le osat in trnje mesto zlatoklase pšenice. Ta nasilni, a v srcu vendar pošteni črevljar je menda robati gorenjski Slovenec, ki mu ni sužnji jarem toliko upognil vratu kakor drugim njegovim bratom, a je kakor oni stoletja pogrešal blažilne skrbi modrega vzgojitelja; zato je zaostal, ker ni napredoval. To je menda tista vrsta ljudi, o katerih govori učitelj Krivec in na katere zida svoje upe: »In ti (L. Mihov) niti ne veš, kakšno je naše ljudstvo. Če si videl ljudi pijane v krčmi, so se ti zastudili — poluberači in popolni berači, ki pijo in preklinjajo in propadajo kakor živina; kar jih je boljših, beže v Ameriko, na Nemško, v Bosno, a pijani berači, ki so prelahkomiselni in preleni, da bi si pomagali, ostanejo doma . . . Tako si morda videl ljudstvo in tako si ga sodil. Jaz pa sem ga spoznal in ni ga boljšega na svetu.« (153) Kadar govori resno, ne sebe in drugih zbadajoče, tedaj izražajo njegove pre-mišljene besede prirojeno nadarjenost; kadar kdo apeluje na njegovo močnatost in prijateljstvo, tedaj za hip zblešči s silo zadušena srčna dobrota, ki se kaže bolj v dejanju nego v besedah. »Nič ne skrbi zame, prijatelj . . .« govori T. Mihovu, ki mu obeta preskrbeti v tujini službo. »Da bi se ti godilo najboljši! Ampak kadar boš ležal v jarku in boš umiral brez prijatelja, takrat se spomni, da ti nisem svetoval na pot.« (83). To je ganljivo in pristno narodno; to je ves drugačen značaj kakor glavno moško lice Tone Mihov, krojač v trgu, slabič brez trdne volje, ki ga je prvi naval življenja podrl na tla, da se ne dvigne nikoli več. To so ljudje, ki druge vlečejo k dnu, kakor potegne človek, ki ne zna plavati, dobrega plavača v rupo, da oba utoneta. Mihov je človek, o katerem pravi učitelj: »Uboštvo je veliko, toda inteligenten človek si ve pomagati, duševni siromaki pa so dvakrat ubogi — skrijejo se in pričakujejo konca« (154). Vsa njegova omika mu je bila bolj na kvar nego na korist; kaj mu je po-magalo, da je govoril pri čitalniških veselicah svoje govore, da je čital tudi nemške liste in romane, ko tega ni mogel prebaviti. Ko pride v trg tekmeč, ki se je česa naučil od sveta in življenja, tedaj Mihov stoji kot okamenel in je v prvem hipu prepričan, da mora podleči; mesto krepkega dejanja postavi tujcu medlo jezo in blede zavist nasproti, sam pa pripoveduje svoji ženi povesti in romane ter sanja z odprtimi očmi kakor bolno dete, ko zija v njegovo hišo pomanjkanje in siromaštvo. Kakor Slivar naposled prizna ženi, da jo je goljufal, ali vendar ji še obeta zlate gradove. Na klancu postane popoln žganjar, ki za-

piva prisluženi ali priberačeni denar ženin. In tako pada od stopinje do stopinje: v njem se razvije tisti beraški ponos, ki je tem ostudnejši, čim objestneje nastopa, iz njega pa se razvije naposled sovraštvo do žene, češ, da je ona kriva njegove nesreče, sovraštvo, ki ga spodi nazadnje od doma. Mihov sicer ne gre v prostovoljno smrt, ali on gre — med svet — umirat; »odkar ni imel doma, se je vzbudil popotnik v njem, tisti popotnik, ki živi v vseh slabičih, v vseh sanjarskih in vseh nesrečnih ljudeh«. (80) Ali središče dejanja ni on, marveč njegova žena Francka, ki stoji, navidezno slaba, kakor skala sredi morja in ob njo se zaganjajo razljučeni valovi življenja, trgajoč ji košček za koščkom njeno mehko, požrtvovalne ljubezni polno srce. Ob tem liku je razvil Cankar vso svojo veliko umetnost v risanju značajev. S tem nam je ustvaril tip slovenske žene, kakor ga doslej ne pozna slovenska knjiga. Ona je pasivna junakinja, ona ne vodi s krepko roko svoje družine skozi opasne vrtince skrbi in pomanjkanja, ali ona je nepremično središče družine, ona je vir ljubezni, ki nikoli ne usahne. Naj teče ta draga tekočina zastoj, naj jo ta in oni lahko-miselno zapravlja, Francka ljubi in daje z vedno enako ljubeznijo. To je križev pot borne slovenske žene, naslikan s srčno krvjo pesnikovo, poln bridkosti, a prekipavajuč trpke poezije. Samo tri postaje ima ta dolgi križev pot, a vse tri diha pravo slovensko življenje, v vseh treh živi pravi pesniški duh. Francka je ves čas svoje mladosti pogrešala sladke materinske ljubezni, in čim bolj je je pogrešala, tem večji rezervar se ji je nabral v bogati njeni duši, zato je mogla iz njega dajati vse do svoje smrti. Ko je bila Francka še doma, jo je mati sovražila radi njenega očeta, kateri jo je bil zapustil nezakonsko mater, sovražila jo je, »otroka, ki je bil ves plah in zbežan, ker nikoli ni poznal ljubezni in ker ni bilo nikogar, ki bi ga kdaj pobožal. In senca tega sovraštva se je zagnila čez vse življenje njeno...« (72.) To dete pa je živelo tem bogatejše duševno življenje; svet njene fantazije je rasel in je bil čimdalje pestrejši, njeno dovzetno dušo je prevzelo sladko kopnenje po nečem neznano lepem. Njeno telo je ostalo sicer drobno, a duša je letala med čarobami pravljicnih dežel; sanje mladostnih let zanjo niso bile samo sanje, ampak ona je našla v njih uteho za trpkosti resničnega življenja, ali čim bolj je spoznavala življenje, tem bolj je doživljala razočaranja tudi v svetu svojih sanj, ki so se zgostile v prave vizije in halucinacije. Te sanje mlade deklice so posebnega pomena za vse poznejše Franckino življenje; to je tudi del v povesti, ki je deloma nejasen, a poln hrepeneče poezije, kakor je prepojena tudi prva slika — Franckina božja pot na romarsko goro — z resnično in globoko poezijo, ki diha slovenski zrak, ki kaže obenem, kako dobro pozna Cankar otroško dušo. To je prva postaja tega bridkega križevga pota Franckinega življenja. Druga nam jo predstavlja kot trpečo in prav tako vdanopokorno zakonsko ženo, kakor je bila prej pokorna svoji trdi materi. Ona, slabotna ženska, je žena možu, katerega mora rediti, ker je padal na trdi cesti življenja in nima moči, da bi se dvignil in kljubovalno nadaljeval pot. Ko ga je videla pred seboj prepadenega, uničenega, tedaj se ji je zasmilil. »Začutila je, da ji je leglo na ramena strahovito, težko breme, ki ji je potisnilo život skoro do tal, začutila se je mater in varuha, in ta čut je bil sladak in strašen obenem.« (58). Ona pa ni padla, hodila je, dokler je čutila v sebi kaj sile, vsi pa so se naslanjali nanjo, moč pa je črpala iz brezmejne ljubezni, ki jo je čutila do teh slabih stvorov, saj je vedela, kak revež je človek brez ljubezni. In obenem ko je delila mednje,

se je temno zavedala, da zastonj daje, da ne priteče nikoli do tistega svetlega sveta, o katerem je sanjala nekdanj. Ta družina je imela le mater; ko je odhajal v svet njen neokretni mož, smilil se ji je, ker je vedela, da se nikoli več ne vrne. In sedaj se pričinja tretja postaja tega strašnega križevega pota. Otroci so rasli, mati pa jih je gojila s srčno krvjo, ali slutila je s temno zavestjo, da tudi ti ne dotečejo sreče, ako bi tekli do konca sveta, saj so bili njeni in Mihovega, a bolj njegovi nego njeni; od nje so imeli le mehko, po ljubezni hrepeneče srce. »Vsi drug za drugim so odhajali, vsak si je odrezal košček njenega srca; in vračali so se bolni in ubogi, legli so in so umrli. Kri je izpilo iz njenih rok, luč je izpilo iz njenih oči, srce ji je razsekalo, da je bila ena sama velika rana.« (163). Šla sta sinova, šla je hči. Sinova sta posnemala očeta, hči pa je doživela to, o čemer je mati nekdanj sanjala in je bila tako razočarana. Kakor da bi bili ti otroci odtiski staršev! Ponesrečeni študent Lojze se zadnji vrne in prinaša s seboj cinični uk, s katerim ga je bilo življenje popo hno sprijaznilo, da je v svetu vse pravično urejeno. »Nikoli še ni rodil osat žlahtnega sadu; raste samo zategadelj, da ga populijo osli.« (158). Naravnost pretresljiv je prizor ob materini smrtni postelji, ko se vrne Lojze in spozna mati, da je prišel tudi on domov umirat. Čitatelju se zdi, kakor bi šel od neba do zemlje strašen disakord, kateremu sledi grobna tišina. — Tako konča ta pretresljiva tragedija ene družine tam na klanecu; recimo tako, ne verujmo, da umremo tako vsi — klančarji, to je prestrašna misel. Glej! »V trgu se prižigajo luči . . . Tam doli se je zasvetilo, majhna, rdeča luč je trepetala, rasla je in plapolajoča rdeča iskra se je izpremenila v mirno, jasno belo svetlobo.« (163. 164.) To je učiteljevo okno. Ali je ta skromni, pošteno misleči učitelj, ki noče reševati sam vsega naroda, ampak le en del njega, ki se ne baha kot reformator, ampak hoče hoditi po ravnih cestah, delati pot spoznanju, sporazumenju in samozavesti, ali je ta človek mož prihodnosti? Lojze se mu v začetku smeje v obraz radi njegovih namenov, učitelj pa je miren, ker ve, kaj hoče in more. In vendar spozna oni izgubljeni človek ravno po učiteljevih besedah, da je prišel po lastni krivdi med obsojence, da se je sam obsodil »v tistem trenutku, ko se je domislil prvokrat, da je osojen in so mu omahnile roke in mu je omahnilo srce.« (158.) Pač, iz daljave slišimo nekako podkupljivo godbo, a je še ne razločimo dobro; na vzhodnem nebu se menda hoče zoriti, a svetli pas je še ozek in medel. V srce se nam selijo nejasni upi, ki so še slabi, ali od nas je odvisno, če vzkipe in nas potegnejo za seboj za krepkim delom. Cankar ni še povedal zadnje besede, vendar pa nam je rekel še dve možati slovenski, za kateri smo mu od srca hvaležni.

Dr. Iv. Merhar.

Janeza Trdine zbrani spisi. I. knjiga. Bahovi huzarji in Iliri. V Ljubljani 1903. Založil L. Schwentner. Cena K 3, po pošti K 3'20. Trdinovih zbranih spisov smo že vsi nestrpno pričakovali. Natančnejšo oceno knjige prinesemo pozneje.

Zofka Kveder. Iz naših krajev. V Ljubljani 1903. Založil Lavoslav Schwentner. Cena K 2'50, po pošti K 2'60. O tej lepi knjigi plodovite naše pisateljice izpregovorimo prihodnjič.

»Slovenska Šolska Matica«. Realna knjižnica, I. del. Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 2. snopič. V Ljubljani 1903. Poleg zgoraj navedenih naslovov nam pojasnjujeta še dva druga, da naj služi pričujoča knjiga ljudsko-

šolskim učiteljem kot pomožna knjiga pri pouku v zgodovini. Toda marsikak učitelj bo v njej zaman iskal gradiva, ki bi ga uporabil pri pouku. Učni načrt določa, da mora biti na nižji stopinji v ljudskih in tudi srednjih šolah temelj zgodovinskega pouka pripovedka, šele na višji stopinji moramo vpoštevati pragmatično neksijo posameznih dogodkov. Zato bi bilo bolje z ozirom na položaj slovenskega ljudskega šolstva, da bi bil pisatelj te avstrijske zgodovine navedel več pripovedek, kakor je to storil Kronos v svoji zadnji knjigi za mladino. Potem bi bil moral seveda nekoliko skržiti politično zgodovino, kar bi bil lahko storil tudi v sedanjí knjigi pri nekaterih odstavkih. Tudi za pouk na višji stopinji ne zadostuje ta knjiga, ker nepopolno navaja vzroke in posledice nekaterih dogodkov. Veliko zaslugo bi imela »Slovenska šolska Matica«, ako bi izdala tako avstrijsko zgodovino, kakršna je Fr. M. Mayerja »Geschichte Österreichs« in ki bi bila preustrojena za slovenske potrebe, posebno ker nimamo razen nekoliko starih poskusov še nobene dobre slovenske avstrijske zgodovinske knjige. Tako knjigo bi potem lahko rabili vsi učitelji.

V Apihovi avstrijski zgodovini bodo gotovo vsakemu najbolj ugajali odstavki o kulturi, kakor o vitezi, samostanih in srednjeveških mestih, ki so pisani zelo umljivo in priprosto, poleg tega pa tudi stvarno. V tem delu se ozira, kjer je le mogoče, na slovenske dežele.

Politična zgodovina je zelo nerazmerno pisana. Omeniti hočem le dveh vzgledov. Najprvo so nekateri deli o križarskih vojnah predolgi; potem so tudi vzroki teh vojen nepopolno navedeni, ker ni samo verska navdušenost odločevala, da sta se papeža Gregor VII. in Urban II. s tako vnemo poprijela ideje križarskih vojen, ampak tudi posvetne namere so jako vplivale na njiju dejanja. (Primeri spise Kuglerja in Röhrichta). Dalje ne omenja niti z besedico investiturnega boja v Avstriji, a nemške razmere razpravlja precej obširno.

Omeniti moram še, da pisatelj ni porabil povsod vse literature, zato je v knjigi precej napak. Ni moja namera, da bi navedel vse pogoške, navesti hočem le nekatere. V avstrijskem privilegiju cesarja Friderika bi morala biti druga točka natančneje označena. — Pisatelj je prezrl Dopschev sestavek: Über die »tres comitatus« bei der Erhebung Österreichs zum Herzogthum (1156) v »Mitteilungen des Institutes f. österr. Geschichtsforschung« XVII, 296, zato se mora opomba na str. 102. predručati. — Na str. 122. je omenjeno o priliki tretje križarske vojne, kako je nastal nižjeavstrijski grb, kateri je potem tudi popisan kot rdeč ščit z vodoravno belo prečnico. Toda to ni nižjeavstrijski, ampak avstrijski grb in se nahaja še v sedanjem državnem grbu. Razen tega je pa Karabacek dokazal, da je ta vezni ščit res orijentskega izvora. — Nemški knezi so izvolili Rudolfa Habsburškega za nemškega kralja ne 29. septembra, ampak 1. oktobra 1273. I. (Huber, Gesch. Österreichs I, 584; Böhmer — Redlich, Regesta imperii VI, I.). — Rudolf Habsburški je podelil med 17. in 23. decembrom svojima sinovoma ne samo Avstrijsko, Štajersko in Kranjsko, ampak tudi Koroško in Slovensko marko; listina ima sicer datum 27. decembra, toda, kakor je dokazal Zeissberg, sta dobila Rudolfova sinova omenjene dežele pred tem dnevom. Mimogrede omenjam, da ima to napako tudi Orožen, Vojvodina Kranjska IV./2, 49. (Zeissberg, Rudolf v. Habsburg u. der österr. Staatsgedanke v »Festschrift zur sechshundertjährigen Gedenkfeier der Belehnung des Hauses Habsburg« 18; Huber, Gesch. Österr. II, 6; Böhmer — Redlich, Reg. imp. VI, 382; Dopsch, Die Kärnten-Krainer Frage v »Archiv f. österr. Geschichte« 87,

45). — Margareta Tirolska ni dobila priimka Maultasch radi svojih velikih ust, ampak, kakor so novejšje preiskave dokazale, po svojem enako imenovanem gradu. — Prve naselbine na Kočevskem so bile po Elzejevi trditvi že l. 1339. — Pri poglavju o delitvi habsburških dežel bi moral pisatelj razloževati posamezne delitve, ker niso imele vse istega značaja. — »Bulla« se ne imenuje zlata škatlica, ampak cesarjev in pogostejše papežev pečat (Bresslau, Handbuch der Urkundenlehre, 939), potem se imenujejo tudi listine, na katerih vise svinčeni ali zlati pečati, bulle.

Fr. Komatar.

Žnideršič Franz, k. k. Professor: Zur Pflege der slovenischen Schriftsprache an österreichischen Gymnasien. (Separatabdruck aus dem LIII. Jahresberichte des k. k. Staatsgymnasiums in Görz), 1903. — V svojem spisu, ki ga je izdala minolo leto »Slov. Šolska Matica«, »O pouku slov. jezika. Njega dosedanje smeri in bodoča naloga«, sem poudarjal med drugim zlasti tudi potrebo preustrojenja učnega načrta za slovenski jezik na naših srednjih šolah. Da bi pa tam ustanovljene teze ne ostale mrtve besede, sem že v lanskem »Popotniku« naznanil, da mislim sklicati anketo, ki bi se bavila z omenjeno preosnovo, ter poprosil učitelje slovenščine, naj javijo o tem svoje misli. Zasebne moje skrbi so krive, da se je stvar zavlekla. Doslej se ni oglasil nihče z obsežnejšim predlogom. Radi tega je pozdraviti spis prof. Žnideršiča, ki je prvi posegel v to brez dvojbe aktualno stvar. Za presodbo posameznosti njegove razprave — ki bi si jo pa želeli slovensko — nam tu ne gre, a z veseljem poudarjam, da stoji g. profesor glede na staro slovenščino na mojem stališču: staro slovenščino iz učnega načrta, srbohrvaščino vanj!

Letos o Božiču bode zborovala »Slov. Šolska Matica«. Te prilike srednješolski učitelji ne moremo lepše porabiti, nego da se tedaj zberemo v Ljubljani v prijateljski sestanek ter izvolimo ožji odbor, ki naj bi sestavil o stvari referat.

Dr. Fran Ilešič.

Sokolska ideja in Slovenci je naslov brošurice, katero je spisal ob štiri-desetletnici »Sokola« v Ljubljani podstarosta »Sokolov«, g. dr. Vladimir Ravnihar. Brošurico, ki prinaša v velikih, markantnih potezah zgodovino sokolstva ter govori o lepem, idealnem smotru, ki ga ima, bode čital z zanimanjem vsakdo. Tople besede, s katerimi je pisana, navdušijo brez dvojbe za sokolsko idejo marsikoga, ki se dozda morda ni ogreval zanjo. Brošurica se dobiva v Ljubljani pri Jerneju Bahovcu na Sv. Petra cesti po 20 h.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tvrška Kleinmayr & Bamberg je razposlala 13. in 14. seštevek slovenskega prevoda tega obširnega Sienkiewiczvega romana.

Šolska izvestja. Došla so nam razna šolska izvestja. Žal, da se radi prepičlega prostora ne moremo baviti z vsakim posameznim, dasi nudi to in ono kaj zanimivega. Naj omenimo samo nekatera. V izvestju c. kr. cesarja Franca Jožefa gimnazije v Kranju smo čitali interesantno in temeljito študijo »Narečje v Bočni in njega sklanjatev«, katero je spisal gospod profesor dr. Josip Tominšek in o kateri prinašamo strokovnjaško oceno na drugem mestu. Dalje prinaša izvestje c. kr. državne gimnazije v Ljubljani toplo pisano životopisno črtico o rajnem profesorju Vrhovcu iz peresa gosp. prof. Rajka Peruška, a v izvestju c. kr. II. državne gimnazije ljubljanske je prijavil gosp. profesor dr. Dragotin Lončar životopis Simona Rutarja

ter pregledno naštel vsa njegova dela. Tudi ta životopis je izšel v posebnem odtisku. — Zadnji dve izveštji izživata pa tudi še v nekem drugem oziru našo pozornost. Pogledali smo nekoliko v statistiko obeh ljubljanskih gimnazij in pri tem našli naleteli na nekaj, kar nas je naravnost konsterniralo. Vzemimo najprej I. državno gimnazijo. V nemškem oddelku 1. gimn. razreda je uspelo še dokaj primerno število učencev. Drugače pa je v obeh slovenskih oddelkih. V teh je bilo s početkom leta vsega skup 111 dijakov, a sposobnih za višji razred jih je bilo konec leta samo 43!! Tudi na II. gimnaziji v tem pogledu ni nič boljše. Tu je bilo v dveh oddelkih prvega razreda, ki sta oba slovenska, začetkom leta skupaj 128 dijakov, od katerih jih je izdelalo le 49. Tudi tukaj torej jako nepovoljen uspeh! Kaj je tega krivo? Ni davno, kar smo čitali v nekem nemškem časopisu članek o tem, kako neumestna je v prvih gimnazijskih letih, ko se talentje še razvijajo, prevelika strogost. Želeli bi, da bi bil prišel ta članek mnogim pred oči! In zakaj se baš v slovenskih oddelkih tako postopa? Saj inteligence vendar še nimamo preveč! Vsekakor priporočamo izvestnim krogom gorenje številke v resen preudarek!

Narečje v Bočni in njega sklanjatev. Spisal dr. Jos. Tominšek. Ponatis iz »Jahresbericht des k. k. Kaiser Franz Joseph-Staatsgymnasiums in Krainburg, 1902./03.« 27 strani. — Odkar ni več Oblaka, tega odličnega graditelja naše historiške in dialektološke slovnice, je slovničarsko delovanje na tem polju precej zaostalo, in da bi ne bilo na platnicah »Cvetja« imenitnih jezikoslovnih črtic našega Nestorja-slavista, bi moral reči, da je celo zaspalo. Ni ga, ki bi dalje gradil na temeljih, ki jih je osnoval Oblak: proučevanje jezika naših starih piscev počiva in narečja se nadalje motajo, ne da bi kdo zabeležil njih stanje. Zato moramo tem pristraneje pozdraviti dialektološko študijo dr. Tominška. V njej razpravlja o narečju svojega domačega kraja, žal, da le samo o sklanjativu. Marsikdo bi rad izvedel tudi kaj o spregatvi in o skladnji; posebno zadnja stroka je nam Slovencem takorekoč še ledina in uspešno delo bo imel, kdor jo bo začel orati.

Tominškova razprava je vseskozi zanimiva in v marsičem poučna. Za vodilo mu je očitno bila Oblakova temeljita razprava »Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen« — saj se sam tudi čestokrat nanjo sklicuje — in tako je zabeležil vse sklanjativne posebnosti narečja, ki se govori v Zadrecki dolini tam gori v jugozapadnem kotu Štajerske med Kranjsko in Koroško, mimogrede pa podal marsikaj prineskov k slovenskemu naglasu in glasoslovju. Tako n. pr. določuje za svoje narečje štiri naglaske, slično kakor v srbsčini, v tem ko se v slovnicih vpoštevajo le trije. Navaja tudi, da se njega narečje zelo ogiblje ultima-naglasu in da daje prednost paenultima-naglasu. Kako nasprotje krepkemu gorenjskemu naglasu na zadnjem zlogu! Druga posebnost je ta, da ostaja naglas redno na istem zlogu, kjer ga ima beseda v nom. — Nadalje konstatira Tominšek dvojnost polglasnikov, da živita namreč v tem narečju dva prav ostro ločena polglasnika, eden trd, eden mehak. Za tenkoslušno uho dialektologovo je gotovo to fino razlikovanje velezanimivo, tembolj, ker nahaja v njem lepo analogijo za stslov. polglasnika. Omenjeno narečje tudi pozna zlogotvorni »l« in »n«, zlogotvorni »r« mu je pa tuj.

Tem naglasnim in glasoslovnim opazkam sledi glavni del razprave, deklinacija samostalnika in zaimka. Tu razmotriva pisatelj vse glasovne in oblične (morfologične) pojave in jih razlaga ali potom fonologije ali po analogiji. Kakor

drugod se kaže tudi v tem narečju nagib k izenačevanju. To narečje ne pozna n. pr. gen. končnice na *-ŭ*, tudi ne nom. plur. na *-je* in *-ove*, ne dat. sing. na *-ovi* in *-evi*. Gen. sing. masc. se končuje dostikrat na polglasnik *-v*, n. pr. nom. sād, gen. sād^v, istotako loc. sing. in celo instr. sing.: z brāt^v. Tudi instr. plur. ima pri tej sklanji za končnico polglasnik *-v*, ki je pač oslabei organski *-i*: z brāt^v. In tako konstatira pisatelj pri vsaki sklanjatvi nje posebnosti in jih tudi razlaga.

Težaven je bil tisk razprave, ker je težko označiti subtilne razlike raznih glasov že v pisavi, kaj še v tisku, kjer je treba s podvojeno močjo paziti na razna diakritična znamenja. Vendar ni opaziti bistvenih pogreškov, in kar jih je, jih pazljivi bralec lahko sam popravi. Motijo le bosniški (str. 5.), »dober četrt ure« (str. 6.) in »nikdra« (str. 7.). Obliki »onegati« (str. 24.) bi se jaz nikakor ne čudil, saj se rabi tudi »onegaviti« v istem pomenu in celo pridevnik »onegast«.

Ob kratkem! Dr. Tomišek nam je podal jasno in markantno orisan obrazec sklanjatve svojega domačega narečja, nov plod svoje izredne marljivosti in razboritosti.

I. W.

Katekizem za Slovence videmske nadškofije na Beneškem. Udine, tipografija pontif. del patronato 1903. Izdanje tega katekizma je majhen, neznan pojav v duševnem življenju beneških Slovencev, ki nas pa ipak veseli, ker priča, da ono slovenstvo, ki ga tako radi pozabljamo ter smatramo že za popolnoma izgubljeno, vendar še ni utonilo v italijanskem morju. Čas bi bilo, da bi se začeli spet malo bolj brigati tudi za naše beneške rojake. Kako gledajo mnogoštevilni Nemci, da bi jim ne šlo v izgubo 15.000 Kočevcev, a nam maloštevilnim ni nič, ako se potujči še enkrat toliko beneških Slovencev!

—k.

V spomin nove maše. Udine, tip. pont. del patronato 1903. Pod tem naslovom je izdal znani pisatelj beneških Slovencev, prof. Ivan Trinko, govor, ki ga je govoril novomašniku Nataliju Monkarju dne 7. junija t. l. in ki se odlikuje po toplem čuvstvu za blagor beneških Slovencev.

Kraljević Marko i musa Kesedžija. Komedia u 5 čina. Izveo Ivo Dobržanski. Cena 50 h. O tej igri, ki se dobiva v »Dionički tiskari« v Zagrebu, izpregovorimo nemara kaj več, ko jo prečitamo.

Ljapunov B. M., Něskoljko zaměčanij o slověnsko-německomu slovarě Pleteršnika (Nekoliko opomb o slovensko-nemškem slovarju Pleteršnikovem). Odessa, 1903, 8°. 72 str. — Ljapunov razpravlja v tem spisu na podlagi gradiva Pleteršnikovega slovarja o razvoju Pleteršnikovega *ę* (= *ic*), ki je izvečine refleks starega nosnega *e*, o razvoju Pleteršnikovega *o*, ki odgovarja nosnemu *o*.

Boris Mihajlovič Ljapunov, vseučiliški docent v Odesi, ki nam je še v milem spominu izza svojega poseta Ljubljane, se je lotil tu težavnih vprašanj, ki jih uspešno rešuje le, kdor pozna narečje. S pohvalo omenjamo, da se Ljapunov ne zanima le teoretično za naš jezik, marveč se ga je že tudi praktično naučil dovolj dobro. Ugodno znamenje je to, da se Rusi ob svojih bogatih dušnih silah brigajo vedno bolj za manjše slovanske narode. Slavisti kajpada i tu najlaže utirajo pot.

Prvo razpravo na osnovi Pleteršnikovega rečnika je napisal Rus!

Dr. Fran Ilešič.

Knjižnica za klasičnu starinu. Knjiga VI. Život starih Grka. Stavio Koloman Rac. (Sa 66 slika u slogu). Cijena 3 K. U Zagrebu. Izdanje »Maticе hrvatske«. 1902. 8°. 347 str.

Hrvaška Matica si je postavila lepo nalogo, da omogoči vseučiliškim dijakom, pa tudi sicer izobražencem, da se v svojem jeziku pouče o staroklasičnih narodih, Grkih in Rimljanih. Poleg lepega broja dobrih prevodov klasičnih del je izdala doslej izborno Musicevo »Zgodovino grške književnosti«, I. i II. del ter Racov »Život starih Grkov«. Drage volje priznavamo, da je na primerno omejenem prostoru 347 strani ogromno gradivo grških starožitnosti tako spretno, pregledno in v toliki meri opisano, kolikor zadostuje znati vsakemu izobražencu, pa tudi učiteljski kandidatje izvedo zadosti za izpit, ker jim ponuja knjiga tudi spisek dotičnih virov v svetovnih literaturah. Želeli bi samo, da bi se poedina področja ne bila omenjala samo na dotičnih mestih, kjer je govor o različnih predmetih (n. pr. o pravosodju, financiji, itd.), nego da bi se bilo rekapituliralo tudi pri poedinah činovnikih vse njih področje. Knjiga je razdeljena v te-le glave: I. 1. Državno urejenje. Razvitek ustavnega života grškega. Dolazek Grkov na Balkan in njih kulturni napredek. Država pri Homerju. Prehod od kraljestva na različne vlade. II. Sparta. Dorani v Peloponezu; prebivalstvo v državi špartanski, državna oblast, financije in sodstvo. Propadanje Sparte. Zveza lakedemonska. III. Kreta. Historijski pregled. Prebivalstvo. Ustava in pravo. IV. Atene. Postanek države atenske; najstare urejenje atensko. Drakon in Solon. Pisistrat in Klejsten, Temistoklej in Periklej. Atene za peleponeške vojne. Atene do leta 322., in po letu 322. V. Slika demokratske ustave atenske. Prebivalstvo. Podeljenje zemlje in meščanstva. Svet in areopag. Narodna skupščina. Činovništvo. Financije. Sodstvo. Zveza atenska. VI. Internacionalni odnošaji. Amfiktijonije. II. Bogočastje. Svetinje in božji službeniki, svečeniki in bogočastni činovniki, vrači in proročišča. Bogočastna dela. Zazivanje bogov, zavetni dari, žrtve, čiščenje in misterije. Svetkovine. Velike narodne igre. Panateneje. Atenske Dionizije. III. Vojništvo. Najstarejša doba. Mikenski vek. Bojna sprema pri Homerju, boj pri Homerju; Sparta in Peloponez, Atene, Novosti do leta 362. Vojništvo po letu 362. Vojevanje na trdnjave. IV. Privatno življenje. Porodično (družinsko) življenje. Odgoja. Mladiška doba. Stan in urejenje v njem. Hiša, pohištvo, obleka in lepšanje telesa, pokrivanje glave in obuća, lasje in nakit. Negovanje telesa, bolezni in smrt. Hrana, kopanje in gimnastika, zdravljenje, pokop. Gospodarstvo, obrt, trgovina, mera in novci. — Podobe so skrbno izbrane in zadoščajo povsem zahtevam, katere moremo stavljati taki knjigi.

Jezik je izbran, tudi Slovincem lahko umeven; neprijetno sta me dirnili obliki »arhon, Xenofon« m. arhont, Ksenofont. R. Perušek.

Em. Šl. Lešehradu: Podpora života. Drama ve 3 jednáních. 1903. Nakladem knihkupectví E. Weinfurtra v Praze. Cena? Oceno te drame prinesemo pozneje.

»Slovník staročeský«, napsal Jan Gebauer. Vydávají »Česka akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění«, a »česká grafická společnost Unie«. V Praze 1903. Nákladem české grafické společnosti »Unie«. Těto obšírně zasnovaná díla sta izšla 8. in 9. sešitek. Vsak sešitek stane 4 K.

Glasba

Novi akordi, zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo, urednik dr. Gojmir Krek, založništvo L. Schwentner v Ljubljani. Ta za naš napredek velepomembni zbornik je nastopil svoje III. leto. Žal, da to, kar omenja založništvo ob izdaji 1. številke III. letnika, ni nič kaj veselo. Tudi to lepo podjetje komaj da životari in če se naše občinstvo ne vzdrami, je po zatrdilu založništva gotovo, da prihodnje leto »Novih akordov« ne bode več. Cilj in namen »Novih akordov« je vsekakor lep in hvalevreden. »Mi hočemo dati skladateljem priliko, da objavljajo svoje kompozicije, in s tem vzdigniti muzikalno plodovitost naših glasbenikov; mi hočemo pri občinstvu vzbuditi veselje do slovenske umetnosti, ki je dosedaj niti merodajna društva ne gojijo. Zastonj nam je vse stremljenje po najvišjih umetniških ciljih, ako naša muzika bodisi ustvarjajoča, bodisi izvršujoča ne stoji na narodno-slovenski podlagi. Izvršujoči umetnik umre in z njim tudi njegova umetnost. Če Slovenci prednašamo tuja dela, s tem naša umetnost niti najmanj ne napreduje. Duh mora biti naš. . . samo če gojimo ustvarjajočo slovensko glasbo, se približujemo kulturnim ciljem narodne umetnosti.« S temi besedami pošilja založništvo 1. št. »Novih akordov« v svet in mi tem besedam popolnoma pritrjujemo. Da bi jih vpoštevalo tudi naše občinstvo! O tej številki, ki ima na čelu krasno sliko našega dičnega Parme, prinesemo strokovno oceno prihodnjič.

Upodablajoča umetnost

Umetniške razstave v Pragi. Pisala sem v začetku tega leta o izložbi francoskih impresionistov, ki jo je priredilo društvo »Manes«. Od tedaj so bile še mnoge druge razstave, ki pričajo o intenzivnem delovanju čeških umetnikov, osobito mladega društva »Manes«.

Kakor povsod, tako morajo tudi na Češkem umetniki s premnogimi žrtvami pripravljati pot vseobčemu poznavanju in uvaževanju umetnosti. A gotovo nikjer niso umetniki tako požrtvovalni, tako neumorni v širjenju umetniškega razumevanja, v odgajanju občinstva za umetniške interese kakor tu v Pragi. Za kratko dobo enega leta je priredilo društvo »Manes« razen izložb na Dunaju, v Krakovem, v Kraljevem Gradcu, v Mor. Ostravi, v Melniku in v Taboru v Pragi sami pet umetniških razstav: 1. Rodin, 2. francoski impresionisti, 3. Aleš, Hudeček in francoska grafika, 4. češka umetnost in 5. Manes. Kdor je te razstave sam videl, ve šele prav oceniti vso razsežnost neumornega dela, ki se je razkazalo v teh izložbah. A še večjega občudovanja so vredni ti neumorni umetniki ob dejstvu, da so se vse prve štiri razstave v Pragi (— Manesova izložba se je šele pred kratkim odprla —) zaključile s skupnim deficitom 17.000 K.

Mlademu društvu, ki ima tudi s svojim prekrasnim umetniškim mesečnikom »Volné Směry« velikih stroškov, ta vsota gotovo ni indiferentna, a vendar ne omaguje in deluje dalje z močno nadejo za končni uspeh.

Ničesar brez boja in brez žrtev! — Ako to kje velja, sigurno v prvi vrsti v umetnosti. Mikulaš Aleš, čigar petdesetletnico so Čehi slavili letos po zimi s toliko pristrčnostjo, s tolikimi dokazi resnične ljubezni in priznanja, je tudi moral izpiti to grenko kupo do poslednje kaplje. Ta izmed vseh čeških umetnikov-slikarjev najbolj češki umetnik, danes ljubljeneč svojega naroda, je moral svoj čas ilustrirati sanjske bukve, — da ne umrje od glada! Leta 1886. se je pisalo o njegovih krasnih, danes priznanih in občudovanih risbah h Kraljedvorskem in Zelenogorskemu rokopisu v »Narodnih Lystih: «Čudimo se v resnici, kako more starejši umetnik stopiti s takim delom pred javnost in s podobnimi zmazki ponižati svoje ime ter razžaliti ž njimi občinstvo. . .«

Že leta 1895. so šteli njegovih del do 2700! Vse je moral delati, vsa-kemu ilustriranemu časopisu se je moral ponujati — za kos kruha. Freske na hiše, male risbe na koketne pahljače, diplome, okraske na reklame vinaren, srafite, oljnate slike, monumentalne lunete in slikano pohištvo! Taka je bila njegova pot k cilju.

Po zimi ga je častil ves narod in ni ga Čeha, ki bi se ga ne spominjal s ponosom in ljubeznijo; zakaj Aleš je umetnik, ki ga moraš ljubiti. Videlo se je to na izložbi njegovi v »Manesovem« paviljonu. Vsak je nekaj našel iz njegovih del, kar je bilo kakor nalašč risano zanj in za njegovo čud. Otroci ga imajo radi in odrasli. Dobrodušni humor in priprosta, a zato tem bolj v srce segajoča tragika — vse je na njegovih kartonih. Risar je izvrsten, s par potezami karakterizira ono tipično enakomerno češko krajino in njene ljudi. A največji mojster je, kadar ilustrira češke narodne pesmi. Njegove risbe in češka pesem so cno. Ravno s tem je ustvaril Čehom veliko kulturno delo, ki za vedno proslavi njegovo ime. On ni slikar sploh, ali češki slikar, češki »mojster Alša«, kakor mu pravijo. In v tej »češkosti« je največja njegova moč, vsa bodočnost in neminljivost njegovega imena in njegovih del.

Skupaj z Aleševimi deli so bile izložene sanjave Hudečkovske slike in bogata kolekcija francoske grafike, ta elegantni cvet rafinirane kulture.

Hudeček je krajinar, slikar somraka, jutranje megle, mesečnih noči, čistih poetičnih sanj. Njegove slike so pesmi, lirične pesmi, polne tihe, polzastre lepote, neznanih čarov, mehke sanjajoče melanholije. Njegove barve so čudovite, poetične; kakor strune se spajajo v prelepe harmonije. On poje v barvah, njegovi zeleni parki, samotni, osvetljeni z lučjo polnočne lune, so kakor stih in kakor neznane, sladke melodije. Take so njegove slike, da pojo, kadar jih gledamo, in njegove barve so kakor nadahnjene s čudovito poezijo. On je eden najboljših čeških krajinarjev in najposebnejša, najpoetičnejša individualnost od vseh.

Večjih kontrastov si je pač težko misliti, nego so bili na tej izložbi: priprosti Aleš, sanjavi Hudeček, ki je poleg vseh modernih tonov svojih slik vendar prava slovanska duša, — in kipeča francoska bujnost. Reprodukcijska tehnika

se je danes povzpela do nepričakovane dovršenosti in ona je danes glavni činitelj v popularizaciji umetnosti. Ni ga skoro modernega umetnika, ki bi ne obvladal ene od teh reprodukcij tehnik, a osobito so tu Francozi nedosežni, virtuozi mojstri. Primerna brzina ustvarjanja dopušča ravno v teh odborih ono pravo živahnost življenja, eleganco linij, lahkoto in gibljivost, ki se pri velikih oljnatih slikah ne posreči tako lahko. Osobito razni barvni lesorezi in kovorezi dosegajo sijajnih učinkov. Moderna eleganca dam, smeke karikature francoskih politikov, huda beda delavcev, pa parki, Seina, pokrita s stoterimi parniki, tihe idile zunaj mesta, graciozne baletke, zamišljeni otroci s pametnimi, starimi očmi, lahkomišelnimi galani in perice s trdimi obrazi, pripognjene in trudne od dela. Vse to narisano z dovršeno umetnostjo, z onim neopisnim espritom, ki je znak stare, skristalizirane francoske kulture. — Čemu imena?! Premnogo jih je in za nas bi bila le ton, ki zamre v vetru. Daleč so nam in tuji.

(Dalje prihodnjič.)

Zofka Kveder.

Med revijami

»Kolo«, belgradski književni in naučni list, je v svojem letošnjem 9. broju iz peresa gosp. prof. Peruška prinesel članek »Simon Rutar, biografsko-bibliografske crtice«, ki ga prevevata toplo prijateljsko čuvstvo do znamenitega pokojnika ter plemenita vnema za jugoslovansko kulturno zajednico.

—iž.

V »Slavjanskem Věku« (broj 64.) je prevedel Radivoj Peterlin (Odessa, v marcu 1903) rusko pesem »Buda« (K. R.) v slovenščino.

—c—

»Slovanský Přehled« je prinesel v svoji 8., oziroma 9. letošnji številki razpravo »Slovinci« iz peresa prof. dr. Karla Chodounskega. Kakor znano, je dr. Karel Chodounsky velik prijatelj ne samo nas Slovencev, temveč tudi naših krajev in prav on je bil, čigar prizadevanju se je posrečilo oživitviti Češko podružnico »Slovenskega planinskega društva«, ki tako lepo procvita in ki je našemu društvu tako trdna opora. Omenjena razprava je dokaz za to, da sledi profesor Chodounsky z zanimanjem, katero rodi samo iskrena ljubezen do nas, vsem pojavom našega narodnostnega življenja in da naše razmere res tudi temeljito pozna. V svojem julijskem broju pa ima ta list češke prevode nekaterih Gregorčičevih pesmi od dobro znanega češkega prevoditelja Prešernovih poezij, Jaromira Boreckega.

a + c

»Osvěta«, ta leposlovni in znanstveni češki list, je v sedmi letošnji številki začel objavljati povest »Na jezeru Oževském (= Osojskem)«, katero je napisal Ferd. Schulz. To je povest o »mutcu osojskem«, vendar je glavni motiv inace zasnovan nego v Aškerčevi baladi.

Dr. Fr. Ilešič.

Splošni pregled

Novo umetniško društvo. Kakor smo čitali v mnogih hrvaških in slovenskih časnikih, so si ustanovili hrvaški in slovenski dijaki upodablajočih umetnosti na Dunaju svoje društvo z imenom »Vesna«. Z veseljem smo konstatirali, da so se združili ravno Hrvatje s Slovenci ter tako pokazali, kaka lepa vzajemnost vlada med umetniškim dijaštvom te in one narodnosti. Društvo se bo pečalo z jugoslovansko narodno umetnostjo, raziskavalo in uporabljalo bo originalne motive narodne ornamentalne, arhitektonične, keramične, čipkarske i. d. umetnosti, navduševalo bode svoje člane, da uporabljajo pri svojih kompozicijah v figuralnem slikanju domače življenje in domačo zgodovino. Na tak način bode izkušala »Vesna« vzgojevati hrvaški in slovenski umetniški naraščaj v narodnem duhu. — Na vsak način so ti cilji, katere si je stavilo mlado društvo, vredni vsega priznanja in želeli je le, da bi slovensko občinstvo pokazalo svoje simpatije do »Vesne« z obilno moralno in gmotno podporo. Društvu želimo mnogo uspeha!

A—r.

Prešernova veselica. Veselica, ki se je vršila dne 5. julija na korist Prešernovemu spomeniku v ljubljanski »Zvezdi«, je bila krasna ter je imela sijajen gmoten in moralen uspeh.

Abiturijentski koncert. Abiturijentje obeh c. kr. učiteljskih v Ljubljani so priredili dne 14. julija v veliki čitalnični dvorani »Narodnega doma« v Ljubljani na korist »Učiteljskemu konviktu« koncert, ki je dokazal, da se na naših učiteljskih tudi umetnost resno goji, in ki bi bil zaslužil vsekakor večji gmotni uspeh, nego ga je nemara imel.

Umrli je v soboto 18. julija v Zagrebu hrvaški književnik in znani častnik Fr. Folnegović.

—b—

Nova Dvořákova opera. Slavni Dvořák je dokončal novo tridejansko opero »Armida« ter jo izročil ravnateljstvu narodnega divadla. Opera se uprizarila začetkom nove gledališke sezone.

—k.

Husov spomenik. Dne 5. julija so položili v Pragi na slovesen način temeljni kamen spomeniku enega najslavnejših sinov češkega naroda, pogumnega reformatorja Jana Husa. Hus zasluži čast, ki se mu izkaže s tem spomenikom, docela. Njegove zasluge, ki jih ima za Čehe v narodnostnem oziru, so neminljive. A tudi sicer je Hus velik. Dokler se bo pisala in čitala človeška zgodovina, ne bo pozabljeno njegovo ime in vedno bo vzbujala občudovanje njegova markantna osebnost. Velikosti njegovega duha in sili njegovega značaja se morajo klanjati tudi najstrastnejši nasprotniki njegovih prizadevanj. Čisto, neomadeževano je bilo njegovo življenje in iz najblažjih nagibov je izvirala ona odpora proti vladajočim razmeram, ki ga je stal slednjič življenje. Njegova odločnost in neupogljivost, ki jo je kazal v boju za svoje prepričanje, je v resnici imponujoča, a vdanost, s katero je vzel nase mučeniško smrt, mora ganiti vsako človeško srce.

—i—

Glinkov spomenik. Pretekli mesec so postavili v Moskvi na trgu pred Marijinem gledališčem temelj za spomenik slavnemu ruskemu komponistu Glinki.

—a—